ECE AYHAN

KOLSUZ BİR HATTAT

Dipyazıları: 1
İstanbul, Mart - 1987

Kapak: Hakkı Mısırlıoğlu

KOLSUZ BİR HATTAT

ECE AYHAN

ŞAİRLERLE FOTOĞRAF ÇEKTİRMEK

Genç Şiir, 'kendi kendinin terzisi bir kambur' olmakla gönenir. Topraklarımızda nicedir sürgünde yaşayan şiirin bir başkalığının bütünleyici vazgeçilmez parçası velinimetsiz oluşudur.

Şairelere ödüller verileceğini duyunca, şunları düşündüm: Demek yasalar da yetmemiş, ölüm şairlerle toplu fotoğraf çektirmek istiyor. Hoşgörünün törel ve yasal sınırlarını paramparça ederek aşmış bir düşünceyi köşeli bir büyük ayraca parenteze alacaklar. *Alırlar!* Daha dün, yaşayan şiir denince elleri tabancalarına giden adamlar, müessesenin küçük hisseli uzak ortakları, şairlere iki paralık değer vermeyenler, gözlerinde tek bir şiir yaşatmayan kalem efendisi kentliler oturmuşlar düşünmüşler, taşınmışlar açık baskılar gizli engellemeler yanında, böylesi bir Chester taslağını sunmuşlardır.

Tarihten, kendi tarihimizden biliriz ki, kardeşlerini az önce boğmuş bir padişahın bile elinde uzak ve kokusuz bir güllle yaptırdığı minyatürleri, çağdaş padişahların ise basına dağıtılmak üzre çocuklarla çektirdikleri birçok fotoğrafı vardır. Şimdi çocuklar ve güller dahi yüz vermedikleri için olsa gerektir, *müesses ölüm şairlerle toplu fotoğraf çektirmek istiyor.* Bunun böyle olduğu aydındır.

('*Akşam*' gazetesi, 23 Eylül 1970)

1984 AÇIKLARINDA TÜRK YAZINI

1 – YENİ DÜZYAZI

İLHAN BERK – Türk yazınında alttan alta yürüyen yeni bir düzyazı var yenilerde. Önce bunun iki boyutundan sözetmek isterim: Düşünsel, şiirsel boyut.

Önce şunu söylemeliyim: Her iki alanda da düzyazı dili zorluyor. Dil, bu zorlanmasını *İkinci Yeni* akımı süresinde hem şiirde, hem de düzyazıda yaşamıştı Ama o günden bugüne büyük değişiklikler yaşadık, bunlar da doğal olarak dile yansıdı. Ben düşünsel alandaki düzyazı değişimini başta kimi sorunların, sonra da düşünlerin, kavramların; son olarak da yeni sözcüklerin sonucu olarak görüyorum. Bu yüzden de bunu doğal buluyorum. Türkiye bir süredir kendini bulma, kendi olma; bunun sonucunda da Doğu-Batı sorunlarıyla hesaplaşmaya daha bir sarıldı. Ulusallık sorunu da yeni boyutlara uzandı. Başlangıçta sosyo-ekonomik olan bu sorun, sanata da yansıdı. Böylece ulusallık, evrensellik kavramları da yeniden gündeme geldi. Sonra teknolojinin çağımızdaki hızlı ve büyük gelişimi ister istemez kendisiyle birlikte yeni düşünler getirdi. Doğal olarak bütün bunlar sonunda dile yansıdı; Türkçe yeni kavramalar, düşünler, sözcükler üretti. Düşünsel alanın, biz yazın yönüne dönersek, bu sözünü ettiğimiz kavramlar yazının çeşitli alanlarında, çeşitli boyutlarda göründü. Örnekse, *"Göstergebilimin"* Türkiye'de yazılır, konuşulur, tartışılır olması o kavramların, düşünlerin, sözcüklerin dile girmesine neden oldu. *Yapısalcılık* yine kendi sözlüğünü taşıdı. Yine müzikte, resimde, genel olarak görsel sa-

natlarda da yeni kavramlar ortaya atıldı. Bunlar da kendi terminolojisini taşımaktan geri kalmadı. Elbet bütün bunların gelip dayandığı yer de dil oldu. Başka türlü de olamazdı. Dilde yaşamadıkça varlıklarını zaten saptayamazlardı.

İşte bundan çıkan bir alttan alta yürüyen düşünsel bir dilden sözedilebilir diyeceğim. Göstergebilimin, yapısalcılığın getirdiği yeni düzyazı *Tahsin Yücel*'in, *Berke Vardar*'ın, *Mehmet Rifat*'ın, ayrı biçimlerde Akşit Göktürk'ün, *Oğuz Demiralp*'in, *Ahmet Oktay*'ın, yine ayrı biçimlerde *Ertuğrul Özkök, Murat Belge, Hilmi Yavuz, Oruç Aruoba, Enis Batur'un*... elinde yeni biçimler aldı. Kısaca on beş yirmi yıl önceki dille yazılmıyor yazı artık. Düşünsel boyutta dil zorlandı, yalnız zorlanmakla kalmadı, dilin yapısı değişti.

Sanatsal, ya da şiirsel alandaki boyuta gelince: Burda dil yalnız zorlanmakla, değiştirilmekle de kalmadı, yeni duyarlıklar, çağrışımlar, imge biçimleri sonucu, dil yeni anlamlar da kazandı. Anlamın yeni boyutları asıl şiirsel alanda, korkunç çarpıcılığıyla gelip vurdu. Böylece yeni bir okuma biçimi kuruldu. Anlamın çizili yerleri, açık-kapalı boyutları, yeraltı gömütleri püskürtüldü, şimdiye kadar kullanılan düzyazısal şiirin dışında yeni bir düzyazısal yazınla karşılaşmış olduk. *"Bakışsız Bir Kedi Kara"*yı, *"Perçemli Sokak"*ı, *"Galile Denizi"*ni bu üç kitaptaki düzyazı şiirleri, anlamın yeni boyutları olarak almalıyız. Belki de daha ipesapa gelmezi, anlam yok edilmesi, anlamın çarmıha gerilmesi olarak da *"Mısırkalyoniğne"* girer devreye. Bugün yazılan sanatsal düzyazıya (buna şiirsel dememiz daha doğrudur sanırım) geçtiğimizde *"Ayna"*yı örnek gös-

sterim. *Enis Batur*'un bu kitabı yalnız bir resme
acağımızı getirmekle kalmıyor, ondan da önemli
ıtısal bir düzyazı örneği koyuyor ki, bu bence çok
ğmlidir. İki elle yazılan şiirsel bir dil orda enine
yetkin bir biçimde sergilenir. Şiirsel düzyazı türü-
önceleri *Turgut Uyar*, pek az da *Edip Cansever*
ştı elbet; ama yazık ki orda kaldı bu, altlara inil-
ıgün şiirsel düzyazı dilinin büyük bir örneğini de
evdet, "Öğle Uykusundan Uyanırken" ile vermiş-
ıda daha yakından bakıldığında bence düzyazısal
'Kınar Hanımın Denizleri" ile *"Çok Eski Adıyla-*
r derim. Bütün çağdaş yazın onlara vurmuştur.
iirsel dili düzyazı şiirlerinde pek çok genç ozan
ır. *Tarık Günersel*'den, *Turgay Özen, Esin Soy-*
met Güreli'ye değin pek çok ozan bu alana el at-
te yandan, *İzzet Yasar, Ahmet Güntan, Reşit İm-*
uratlıan Mungan bir başka boyutta *Seyit Nezir,*
ı ozanlar kimileri dize düzenini koruyorlar görün-
düzyazı şiirin alttan alta giden kervanını oluşturu-

ıda bir de düşünsel boyutta olup sanatsal yönde
leneme örneği verenler var. Bunların elinde de
ıl dilin çağın yeni yönelişlerine kanca attıklarını
z ki, bunlar da *Uygur, Birsel, Tahsin Yücel, Ah-*
ay, Batur, Ahmet İnam'dır. Alttan alta gelişen
an ben bunu anlıyorum.

i Düzyazı' elbet asıl öyküde ve romanda kendini
r.

edebiyat nesirdir' der ya *Yahya Kemal*, asıl bu
düzyazıda görünüyor işte bu. Sanırım ilk büyük

değişiklik İkinci Yeni süresinde kendini belli etti. Kısa sürdü bu. Ama bugün on beş yirmi yıl önceki düzyazıyla yazılmıyor artık. Yeni düzyazının ilk örnekleri *Sevim Burak, Bilge Karasu, Leyla Erbil, Demir Özlü, Adnan Özyalçıner, Feyyaz Kayacan*'da kendini gösterdi. Bugün bu yeni düzyazı çok başka boyutlarda, nerdeyse kendini 'salt dil' olarak ortaya koyan bir boyutu irdeliyor. Sanırım en iyi örnekler de *Tahsin Yücel, Adalet Ağaoğlu*'nda da kendini gösteriyor. Buna *Oğuz Atay*'ı, *Tomris Uyar*'ı da katmalı. *Füruzan* ile *Selim İleri* ise başka bir dili ürettiler. Bu yeni düzyazı ise, 'sessizliğin dili' diye anılmalı. *"Yazsonu"* buna iyi bir örnektir. *Tahsin Yücel*'in *"Ben ve Ötesi"* de öyle. Yenileyin okuduğum *"Sevgili Arsız Ölüm"*ün dili de bu 'Yeni Düzyazı' dili içinde düşünülmeli. Öte yandan, yeni düzyazının getirdiği 'teknik' sorun da var. O da çok önemli. Çoğu bu teknik sorun, yeni düzyazıyı kuruyor da denebilir.

Ben bu şairlerin, romancıların, öykücülerin, eleştirmenlerin, düşünürlerin geliştirdikleri dile: *dilin ipek hali*, diyorum.

Alttan alta değişen bu yeni yazın diline, yine 'dilin yeni halleri' de diyebiliriz. Dil, burda birden nesnel varlığına kavuşarak, kendisi 'konu' oluyor. Buna ya da: *konu olduğunun* ayırdına varıyor diyeceğim. Bu zaman da bir araç olan varlığını böylece nesnelleştirmek, yani kendini doğrulamak olanağı doğuyor. Dil bu yeni halini elbette *'yazmak ölçüsüzlüğe açılmaktır'* ilkesinden kalkarak, yeni bir biçim verme savıyla doğruluyor kendini. Bu biçim vermeye de korkusuzca gidiyor, çünkü biçimin bir dış öğe değil, içeriğin kendisi olduğunu biliyor. *Brecht*'in dediği 'bi-

çim içeriğe aittir', ya da 'sanat biçim vermektir, bir yapıta ancak biçim sanat niteliği kazandırabilir' diyen *Fischer* gibi ölçüsüzlükten (bu disiplinden) korkmadan, onun üstüne üstüne giderek, bu yeni biçimi, yani 'yeni metni' kuruyor. Yazınımızda ölçüsülüğün erdimini ilk kuran kuşkusuz *Sait Faik*'tir. *Abasıyanık* da dil savrukluğun erdem olduğunu göstermiştir çünkü. Hiç değilse dilin ilk sarsılışının örneğidir o. Yukarıdan beri sayageldiğim adlara, *Vüsat Bener, Nezihe Meriç, Duru, Gürsel, Burak* adlarını da kattığımızda *yeni düz yazın* atlası çıkar sanırım. Öte yandan, yeni yazının bir de getirdiği teknik yeniliği var ki bu da onun kurulmasında başlıca etkendir elbet. Bu da dilin kullanış biçimine dayanıyor. Dilin yeni serüveni diyebiliriz buna da. *Oğuz Atay*'da bu daha çok dile dayanan, dilin kullanış biçiminden çıkan bir özgünlüktür. Yeni yazının bir de 'konu'dan gelen değişimi vardır ki *Nazlı Eray*'a, şimdi de (değişik dil kullanışıyla) *Latife Tekin* ayracını açmalı bunun için. Yine dil ve teknik konusunda da yeni bir ad: *Orhan Pamuk* (*Sessiz Ev*, 21 bölüm).

Yeni Düz Yazını bağlarken de *Latife Tekin*'i, *Yaşar Kemal mitsel üslubu*'nun yeni bir çıkması diye ona bakmayı hiç unutmuyorum.

ECE AYHAN — "Düzyazı dili zorluyor" diyorsun. 1958-59'da da böyle bir şey olmuştu şiirde; 'şiir' düzyazıyı zorlamıştı. Şimdi ise 'düzyazı' şiiri zorluyor.

Bütün yazılar, evet 10-15 yıl önceki dil'le, yazılmıyor. Yeni terimlerin, yeni sözcüklerin kullanıma girmelerinden de öte bir şey var. Kısacası bu yeni düzyazının 'yapı'sı da, 'bütün'ü de başka.

Evet, 'yeni bir düzyazı' var bugünkü Türkçe'de. Eski yazın'daki düzyazıya da benzemiyor. Su yüzüne vurduğu oluyor zaman zaman. Kimi denizde şişmiş bir ceset gibi, kimi de çok güzel ve dipdiri bir kadın gibi.

Yıllar önceydi; yazın-dışı bir yazarda, *Yalçın Küçük*'te, onun yazılarındaki 'biçem', (üslûp) dikkatimi çekmişti... Ve bir ölçüde (yine yazın-dışı bir yazar *Murat Belge*'nin yazıları.)

[Gariptir, 'iletişimci' olununca ivme durabiliyor. Şimdi aklıma geldi: Türkiye'de "iletişim uzmanları" giderek artıyor; "İletişim' adına üniversitelerde fakülteler, fakültelerde kürsüler açılıyor, ama hiç anlamadığım (ya da anladığım) olgu olarak da, aksine insanlar arasında 'iletişim' denen şey de kalkıyor hızla; yok, kalmadı şimdi. Demek ki 'iletişim' kimsenin kimseyi dinlememesine ve kimsenin kimsenin kitaplarını, yazılarını, okumamasına yol açabiliyormuş, açabilirmiş. Herhalde şiirlerin okunmayışı da o yüzden?)].

Doğrudan doğruya yazın'a geliyorum hemencecik ve koşarak. Algılayışlarını çok başka bulduğum *Oğuz Demiralp*'ın (artık tam anlamıyla bir yazın adamıdır bu. *Oğuz Demiralp*'i bekleyen tehlike ise, bütün 'hariciyeci'ler için geçerlidir: Yaş kemale erince bir antoloji güldeste derlerler ya da tarihteki bir adamın yaşamını Türkçeye aktarırlar güzel kâğıtlarda; emekli olunca da kendi şiir kitaplarını bastırırlar.) *Ahmet Hamdi Tanpınar* (eski laiklerin yargılarını umursamayan) yaklaşımları ve *İsmet Özel* kurcalayışları...

1981 sonlarında Ankara'dayken dikkatimi çekmişti bir şey: *Oğuz Demiralp, Enis Batur, Oruç Aruoba*.. karşı ol-

duklarını sezdiğim düşünsel ve yazınsal 'iktidar'a, yerleşik yazarlara bozuk çalıyorlardı. Onların bu düzyazılarını da katıyorum ben.

1983'de de Ankara'da yayınlanan *"Sözcükler"* seçkisinde bir yazısını okuduğum *Yurdakul Kavas, irdeleme* basamağına ilk adımı atmış gözükmüştü bana. Aynı seçkide yayınlanan *İbrahim Yılmaz*'ın yazıları da..

1983 yaz aylarında da (o özel 'sille'yi yarıladığım günlerde), 'Üç Çiçek' seçkisinde *Haydar Ergülen*'in bir tanıtma, sunma yazısı.. (Dergileri gecikerek görüyorum ama gerçekten de bambaşka bir düzyazı oluşmuş (dikkat buyrun 'oluşuyor' demiyorum). 'Bu' ilginç ve anlamlı gelişmeyeni belki biz iyi seçemiyoruz. Ama biz 'ihtiyarlar' bence bunu da görmek zorundayız.

Ayla Kutlu'nun (özellikle *"Islak Güneş"te), Orhan Pamuk*'un, *Sulhi Dölek*'in, *İsmet Tokgöz*'ün, *Nazlı Eray*'ın kitaplarında da beliriyor bu, 'yeni düzyazı'. Yavaş yavaş, türkütmeden (çaktırmadan da denebilir, 'alaylılar' telaşlanmasın diyedir olabilir) bir şeyler oluşmuş.

Gazetelere de yansımış sonra bu. *Ufuk Güldemir, Cengiz Çandar*'ın, *Sedat Ergin*'in, *Yalçın Pekşen*'in, *Meral Tamer*'in (*Işık Kansu* ile *Faruk Bildirici*'nin birkaç yazısında da... İzmir'de yayınlanan 'Yeni Asır' gazetesinin geçtiği başlıklarda da.. (Sözgelimi, yaşamımızın bir 'fotoroman' olarak gittiğini ben bu gazetenin beş-altı gün süren ('arkası yarın' gibi) haberlerinden öğrenmiştim.)

Işıl Özgentürk'ün kitapları da bu 'yeni düzyazı'nın örneklerinden biri değil mi?

Sana başka bir düzlemde bir örnek de vereyim. Bu yeni 'olgu'nun bir nesnel karşılığını yaz sonu ben Bodrum'da yaşamıştım, *Mina Urgan*'la birlikte.. Bir edim, fiil bili-

yorsun Türkçe'de, bu dil'de bölünemez. Böyle bir şey yapılmaya kalkışılsa bütün dilbilgisi öğretmenleri ayağa kalkar. Ama pekâlâ *"vaz da geçemedim yahu"* deriz sıkışınca. Böylece bölünemez bilinen (burada 'vazgeçmek') fiili ortadan keskin bir baltayla (yani yaşamla) bölünmüş oluyor. Yaşamın zorlayışı her zaman müthiş bir şey! (Bodrum'da bir lokantacı lokantasının adını *"Yegide" koymuştu* [bu kez ayrı yazılması gereken bir şey birleştirilmişti], *Mina Urgan* yadırgadı bunu [benim *"Hürriyet"* gazetesi okumamı yadırgadığı gibi]. Sordu *"Yegide"*nin *neden* birleşik yazılmış olduğunu.)

Eski dünya, *'laikler'*, her işte, her konuda geçilecektir elbet. Bak bizim *Günsel Koptagel* ile babası *Baha Bey "Nerde o eski nörotikler"* diyedir şakalaşırlarmış. Ama biliyorum asla *"Nerde o eski enginarlar"* demezler. Evet çok şeyin geçilmesi, aşılması zorunluluğunu bilmek durumundayız. Ben bu yeni ürünleri bugünlerde (hem de çoğalmış olarak) sağda solda görünce çok seviniyorum.

Benim bu 'topluluk'a ne gözle ve ne zihinle baktığımı biliyorsun. Ama yine de şükürler olsun diyeceğim: Bu yeni düzyazıları, akıl yürütmeleri yürürlükteki değer yargılarını nasıl da delip geçiyor, geçer? Doğallıkla ben her şey yetkin, gediksiz ve tam boyutlu demiyorum bu 'yeni düzyazı' için. Ama ilginçtir ki bu düzyazarlar gündeme gelmeden önce [bunu kesinliklerle söyleyebilirim]; bireysel olsun, toplumsal olsun her olayda karşımıza bir garip içgüdüsellikle çıkar bir *"kötülük dayanışması"*ndan; ancak bir 'topluluk'ta ('toplum'da değil) sürdürülmesi zorunluluğunu inandığım bir *'aykırı dallık'*tan; bütün düşünce tarihimizin bir *'memurlar kavgası'* olarak geçtiğinden... bu bamtellerinden, bu işleyen temel niteliklerden söz ederken

meramımı anlatamadığımı biliyordum. Ama şimdi öyle değil. İyice beliren bu yeni düzyazarlardan sonra bu içinde bulunduğumuz 'topluluk'un hiç değilse yakınımızdaki gerçek yüzü biraz, yerine oturtulabiliyor. (Ben yalnızken) önceleri bunlar yalnızca soyut bir biçimde ilginç ve yalnızca yazınsal açıdan bir şeylermiş gibi görülüyordu.

(Evet, [varsa] bütün düşünce tarihimiz bir 'memurlar kavgası' olarak geçmiştir. *Şerif Mardin*'in *-bir tek sosyal bilimci odur bence, bu topraklarda- "Jön Türklerin Siyasi Fikirleri"* kitabını okurken bu gerçeği, *bir kez daha* görmüştüm.)

Bugün 1984'te bile, yazarların çok büyük bir çoğunluğu yapılan toplumsal ağır eleştirileri herhangi bir yazınsal (belediyelik) eleştiriler olarak ele alır. Şiirle yaşamın iç içeliği, ikisinin de birbirlerine taşıdıkları, birlikte külhanda küller içinde, *"bir gömlek içinde uyudukları"* düşünülmez.

Alttan vuran bu *'yeni düzyazı'*nın ip uçları, ya da filizleri nasıl görmezlikten gelinebilir anlamıyorum. *'Yeni anlatı'* denen şey de budur işte. Acele yok. Bugüne dek İkinci Yeni'den (hem dar, hem geniş anlamıyla İkinci Yeni'den) bir şairin öldüğünü duymadım ben (Tarihimizde bir de İttihatçılar'ın çok uzun yaşadıkları bilinir). Kimi insanlara tebelleş olmak, kimi bamtellerini başlara kakmak iyidir. Ağaçkakan gibi, *'insankakan'*!

II. TANZİMAT ŞİİRİ?

İLHAN BERK — 1839-1912 evresini, yazınımızın, özellikle de şiirin, yenilik evresi diye almamız gerekir. Koca bir

imparatorluk şiiri, el değiştiriyor, yeni urbalar giymek istiyor, içini de değiştirmek istiyor. Teokratik monarşiden, laik demokrasiye, ümmetten, ulusallığa geçmek istiyor. Böyle köklü düşün sorunlarının söz konusu olduğu evrelerde yazının kendini hemen devreye sokması kolay olmaz. *Şinasi*'yi, *Ziya Paşa*'yı, *Namık Kemal*'i düşünürsek yazında tek konuyla uğraşmadıklarını görürüz. Bütün yeni yazının örneklerini vermek istiyorlarmış gibi bir telaş içindedirler. Şiire ise şöyle bir dokunup geçmişlerdir. Asıl sorunları 'hürriyet'tir. Bir eylem adamlığı. 1912'ye değin yalnız *Tevfik Fikret, Mehmet Akif, Cenap Şahabettin* şiire kendilerini vermişlerdi. Buna karşı ilk ikisi için şiir yine de bir araçtır. Ben bütün bu çağın içinde şair olarak *Abdülhak Hamit*'i görürüm. Eski yazınla arayı asıl o açmış, asıl o yeni şiiri kurcalamıştır. Ben çoğun birkaç şiiri, dizesiyle de baştacı ediveririm bir şairi. *Hamit*'de böyle beyitler, dizeler, onca yapmacıklık içinde, vardır. Kısaca, bu dediğin evre içinde *Hamit* vardır, derim ben. Ben 1912'yi değil 1909'u alırım şiirin asıl başlangıç tarihi olarak, *Ahmet Haşim* gelmiş ve şöyle demiştir:

Annemle karanlık geceler bazı çıkardık
Boşlukta denizler gibi yokluk ve karanlık.

Bizim çağdaş şiirimiz (Batı dememek için) kuşkusuz *Ahmet Haşim*'le başlıyor. *Şi'ri Kamer* ile *Göl Saatleri* 1909-1911'de (O Belde şiiri de bu evrede) yazılıyor. Türk şiiri de işte asıl bu evrede *devreye giriyor*. 1912'de de *Yahya Kemal* Avrupa'dan dönüyor. *Ahmet Haşim* her yönüyle (*Yahya Kemal*'in yanında) daha çağdaştır. Hiç kuşkusuz bizim yeni şiirimiz *Ahmet Haşim*'le başlıyor. *Ahmet Haşim* şiirimizde bir *'mucize'*dir hem.

ECE AYHAN — 1912'den önce, (tarihi tersinden okur gibi geri geri sayıyoruz) şiir yok bu kentlerde, bu dillerde hiç. Nasıl *'düşünce'* de yoksa.

Yazın tarihçilerine, eleştirmenlere göre; 1839 ile 1912 arasında şiir vardır, olabilir. Belki ben de 'kendinden menkul' bir şair olabilirim ama şunu söylemeden geçemeyeceğim: 'Doğruyu' söylemiyorlar, söylememiş olurlar böyle yapmakla; sonra dikkatli de değiller. Deşmek akıllarına gelmez mi hiç?.. Öğretmenler, Tebliğler Dergisi'nin korkunç ve mutlak sultası altındadırlar.

Ahmet Haşim, bir *'ebru sanatçısı' olsaydı* (ki bana göre öyledir) *işimiz daha kolay olurdu belki.* Şiir'i, meramları başka şeyler olanlar kullanmazlar tarihte yalnızca. Duygulu ve de sözgelimi 'elleri'nden hoşnut olmayan insanlar da kullanabilir. Şiir yazarak kendilerini arkadaşlarına, kız arkadaşlarına beğendirmeye çalışmak herhalde yaşamın bir boyutudur ama bizim konumuz burada bunlar değil, olmamalıdır da.

Sen *Cenap Şahabettin*'in adını da saymışsın (ki *Ahmet Haşim* ondan etkilenmiştir önceleri, gençliğinde); *Cenap Şahabettin* yeni mecazlar çevirerek getirmişti Fransa'dan Fransızca, onların mecazlar olduğunu bilmeden. (Bir sözcüğün anlamını bilmek başka bir şey, o sözcüğü *'yaşamak'* başka bir şey, hem de çok başka bir şeydir. *Bizde sözcük düştüğü yeri yakar!* Yakmalıdır da!)

Bu dilde, 70-80 yıl boyunca şiir yoktur derken (tarihte böyle kesintiler ve boşluklar olur: Doğu'da daha çok oluyor böyle şeyler); ister istemez hem toplumsal parçalara, avadanlıklara ve hem karmaşık 'bütün'e bakarak düşünüyorum ben.

Ben *"Tarih'le 'Şiir', en azından, birbiriyle bakışımlıdır"* derken bunu gelişi güzel ve sade suya tirit bir ilginçlik olsun diyedir söylemiyordum. Biliyorsun ve biliyorum, *Yahya Kemal*'den önce *'tarih'*le ilgilenen bir şair yok, olmamış bu 'dil'de. *'Düşünce'* ile bile ilgilenmiyorlar ki 'tarih'le ilgilensinler (Aydınların, yazarların -ben kendi yaşayışımda da gördüm bunu- bütün işleri güçleri bir tepkedir, refleks).

Ahmet Haşim'deki *'melâl'*, o sözcüğün ebruları çağrıştırması senin ilgini çekmiş olabilir. Bence *'renk'* bu değildir. Neyse... *'Tanzimat'!* 1839! (Yine de 'bu' şiire başlangıç Tanzimat'tadır.) Devlet ve toplum ikiliğinin kıpırdanmaya, devinmeye başladığı tarihlerdir bunlar.

Aşağı yukarı 1912'lere dek süren bir *Minakyan biçemi*ni şiirde herkes görmüştür sanıyorum. Bu dil'de, uzun bir aradan sonra, şiir gerçekten 1912'de başlar.

III -- TOPLUM VE ŞİİR

ECE AYHAN — Her zaman ve her ülkede toplum sorunlarına birinci elden (ve kestirmeden) eğilen yazarların ayrıcalığı olur. Bu göze alınmalıdır başta (İnsan toplumlarında bir sorunun *'nereden'* geldiği önemli olmuştur. *'Nasıl', bekleyecektir sabırla, son günü.)* Tarihte de bir uzun sürecin değil birkaç yılın nabzını tutanların adları gündemde olur; *ne var bunda?* Sözgelimi *Suphi Taşhan, Suat Taşer, Fethi Giray, Ömer Faruk Toprak*... bu yüzyıl Türkçesinin büyük şiirleridir!.. Biz kendi işimize bakacağız; o ilginç karmaşık ve yürüyen sürecin arkasında bir belâlı gibi gitmek zorundayız.

İLHAN BERK — Ben toplumcu şiir, toplumcu olmayan şiir diye şiire kaftanlar biçmeyi anlamıyorum. Şiir yapısı gereği ayrımlara gelmez, karşıdır ona. Ne demektir toplumcu şiir? Şiirin kendi dışında böyle bir şey var mıdır? Dünya şiirinde bizdeki gibi böyle bir ayrım yoktur. Dünyada toplum sorunlarına ağırlık veren ozanlar vardır. Ama buna hiçbir zaman bir ayrıcalık olarak bakılmaz. Ozanın dünya karşısında aldığı kendi kişisel tavrıdır bu. Bu yüzden büyük diye bakılmaz ona.

Ozan olmak, olmamak sorunu söz konusudur. Ne *Namık Kemal*, ne *Ziya Paşa*, ne de *Tevfik Fikret* şiirlerinde toplum sorunlarına önem verdiler diye, onlara büyük ozan gözüyle bakmak kimsenin aklına gelmemiştir. Onlara saygımız güzel işlerinden ötürüdür. Hiç değilse bu benim için böyledir. Toplumcu olmaları şiirlerine hiçbir şey katmamıştır. Öte yandan toplum sorunlarının da bunda bir kabahati olmamıştır. Bizde herkes *Nazım Hikmet* olmak istiyor. Neden duvarcı, marangoz, kunduracı olmuyorlar? Sovyetlerde on tane değil, bir tane *Mayakovski* vardır. Almanya'da on tane değil, bir tane *Brecht*, Yunanistan'da on tane değil, bir tane *Ritsos*, Fransa'da on tane değil bir tane *Eluard*, İspanya'da bir tane *Lorca* vardır. Yine *Mayakovski*, *Brecht*, *Eluard*, *Lorca*, *Ritsos* gibi, o büyüklükte, ama başka başka damarlarda her ülkede, en az onlar kadar büyük ozanlar vardır. Elbet bizim için de öyle; *Nazım* gibi, ama başka deltaların, en az onun kadar, büyük ozanları vardır. Hem dünyada küçük konuların da nice nice büyük ozanları yok mu? Kendi küçük yaşamını yazan *Kavafis*, *Mallarmé*, *Ungaretti*, *Montale* ne güne duruyor. Ya gerektiğinde silahını eline alıp dağa çıkan, sonra da küçük sulara eğilip onun şiirini yazan *René Char* gibi, *Pavese*, *Yesenin*

gibi ozanları ne yapacağız? Siyasayı şiirin kanına ters düşen, ters orantı diye bakmalarına ne diyeceğiz? Onlara devrimci gözüyle bakmayacak mıyız?

Bakarsak onlara toplumcu oldukları için mi çağdaş, devrimci diyeceğiz, yoksa şiirlerinin koyduğu yapıdan, olgudan ötürü mü? Hangisi?

Ya dünyamızın kendi küçük köşelerinde sessiz, sakin dünya güzeli ipeklerini dokuyan o yüzlerce ozanı? Bir tekkeye yazılmaktır ozanlık. Adını silmek, bir keşiş gibi dünyamızı dinlemek, ona yine o adsızlık, sıradanlık içinde katkıda bulunmaktır. Hem artık ozanlığın heves edilecek bir yanının da olmadığı açıktır: Bir kazanç getirmez o. Ün ise çok, ama pek çok sabır ister. Hem şunu da söyleyeyim: Kimse bizden ozan olmamızı istemiyor. Yine şunu da söyleyeyim: Ben (*Dağlarca* beni burda bağışlasın) *Oktay Rifat*'ın *'Telefon'*, *Melih Cevdet*'in *'Anı'*, *Cemal Süreya*'nın *'Onlar İçin Minibüs Şarkısı'*nı, bütün toplumcu şiir adına, bunların hepsine, ama hepsine yeğlerim.

ECE AYHAN — Bizler belki başlangıçta ve bir anlamda *"Çocuk ve Allah"* kitabından çıkmış olabiliriz; *Yahya Kemal*'e karşı gelerek ve (ama) ona bağlanarak. (Şimdi benim burada söylediğim bir tek tümcedir değil mi? Yazın tarihçileri, eleştirmenleri bunu da kısaltırlar, keserler makasla; *"nezih"* ve *"muhtasar"* kılmak için.)

IV — MÜSLÜMAN YA DA 'SÜNNİ'?

İLHAN BERK — Müslüman şairler konusunda ben hemen şunu belirtmek isterim: *"Hisar"*, *"Türk Edebiyatı"*

dergisi şairlerinden söz etmiyorum. Benim sözünü ettiğim şairler *Sezai Karakoç, Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Arif Ay* gibi şairlerdir. Burada *İsmet Özel* için de ayrı bir ayraç açmalı mı, açmamalı mı bilmiyorum. Açmamız gerekirse, onu tek başına düşünmek gerekir. Bu şairler beni baştan beri hep ilgilendirmiştir. *Sezai Karakoç* zaten ilgimi hiç yitirmediğim şairlerdendir. *"Hızırla Kırk Saat", "Körfez", "Sesler", "Leyla ile Mecnun", "Ayinler"* elimin altından hiç düşmediler. *İsmet Özel* şiirimizin o *'korkunç çocuk'*larındandır. Benim için hep de öyle kalmıştır. *Cahit Zarifoğlu*'nun şiiriyle karşılaştığımda tekniği, dili kullanışı beni şaşırtmıştır:

Aşk delice kımıldamalı yatağından
Süleyman oğlu Hacı İzzet evlere
Bir sepet incir gibi dağıldı
Evlere Süleyman oğlu Hacı İzzet.

*"Yedi Güzel Adam"*ın bu dizeleri unutulur gibi değil. *Erdem Bayazıt*'ın *"Sebebey"*de öyle ürperten bir şiir, onun şiiri de. Bunlara *Arif Ay*'ı da katarsak, bu şairlerin şiirimizin gerçekten büyük bir deltasını oluşturduğunu söylemek için kâhinlik gerekmez derim. Bunların büyük bir erdemi de, yalnızlıklarından hiç yakınmadan, şiirimizin o duru suyunu, salt daha değişik ırmaklara tutmak için bir dervîş alçakgönüllülüğüyle çalışmalarıdır.

ECE AYHAN — *"Müslüman şairler"*e, *'Sünni şairler"* dersek böyle bir kullanım daha yerinde olur. Onların *'yalnızlıklarından yakınmadıkları"* doğrudur... *'Sünnilik'*i ben *'çoğunluk'* anlamına alırım, buna karşın ve yine de *'yalnız'* ve *'ıssız'* oluşları benim hep dikkatimi çekmişti. On-

lar halk içinde çokluktalar, *'yazın'* içinde ise azınlıktalar nedense. *'Sünni şiir'* alanında olup bitenlerden kimsenin pek haberi olmuyor. Bu gidişle olacağı da yok. Hem *'onlar'*, hem *'laikler'* çok başka boyutlarla bir *'toplum'* içinde yaşadığımızı neden görmüyorlar bilmiyorum.

Geçmişte geçmiş bir toplumsal olgudan söz etmek istiyorum sana. *'Meczuplar'* zaman zaman olaylar yaratmıştır Cumhuriyet'in ilk günlerinde ve çok kelle yitirmişlerdir Bursa'da, Menemen'de, şurada burada... Ama gerek şiirde, gerek düzyazıda gündeme getirilemediler. *'Çoğunluk'* (*'Sünniler'* anlamına getirilsin, *'laikler'* anlamına getirilsin) bir büyük yanlışlık işliyor gibi geliyor bana; hem de derin. Bir tek monografi çalışması görmedim bugüne dek toplumbilimsel alanda da.

Sezai Karakoç da, *Cahit Zarifoğlu* da, *İsmet Özel* de... *sıkı şair* olabilirler. İş burada değil yalnız. Üçü de 1984'de olamıyorlar bir türlü (zamanımıza en yaklaşanı *İsmet Özel* bence); dikkatli olarak bakılmamasının kabahatinin yarısı kimsede değil: *'yazın'* dünyasında *'laikler'* egemendir çünkü. O yüzden gündeme gelemezler, gelemiyorlar. Geçmiş ola artık. Kendilerinin bir handikapları da var (kalan yarı kabahattir bu); iş inatlaşmaya vardırılınca bu garip ve değişen toplumun uzantılarını (belki kırgınlıkla) göremiyorlar, seçemiyorlar.

İLHAN BERK — 1984'ün eşiğinde Cumhuriyet şiiri için ne diyorsun? Sen Türk şiirinin geleneği içinde ters bir şairsin. Kendinden öncekilerle, dahası çağdaşlarınla bu aykırılık sürüyor. Onun için senin bugünkü şiire bakışını istiyorum.

ECE AYHAN — Bizim şiir geleneğimiz içinde ters bir şair olup olmadığımı ben bilemem. Ama uzundur dışlaştırıldığım, dışarıda tutulduğum olgusu doğru galiba. Özellikle yazın tarihçilerinin ve eleştirmenlerinin yayınladıklarımı olumsuzladıklarını biliyorum. Bir ölçüde de hakları var; savunma mekanizmasıdır. Sonra bir *'şiir'*i bir yere oturtamamanın bir sıkıntısı olur. Belki bir *'aykırılık'* vardır var olmasına. Kimse bu uzun süren ayrılığın nedenleri üzerine eğilmiyor. (Beni yadırgatan şairlerin de buna katılmaları oldu).

1983'te, benim için iki önemli kitap okudum Türkçe'de şiirde. *Akif Kurtuluş'un 'Yalan Şiirleri'* ile *İzzet Yasar'ın 'Ölü Kitap'ı*.

İhtiyarlardan ise beni titreten bir şiir pek olmadı. Ama *İlhan Berk, Turgut Uyar* iyiydi. İvmeler yukarı çıkıyor herhalde.

İzzet Yasar ile *Akif Kurtuluş'un* şiirlerinin ortalarında bir yerlerde (ama aynı düzlemde değil) gördüğüm *Haydar Ergülen'in* (özgün olacak bir şair bence) *'Sırat Şiirleri'* iyiydi, ama sonra sonra biraz bulanıklaştı. Yine açılacaktır sanıyorum.

Turgay Özen'in dipyazıları da önemliydi benim için (bir tek o yanılsamayı kaldırırsak); *Mehmet Taner'in* şiiri de ilginç, *Abdülkadir Budak'ın* da, bir anlamda *Erol Çankaya'nın* da (ama nedense biraz düzyazı şiirler yazıyor o.)

Yineleyeceğim; benden söylemesi; kimse kimseyi ve özellikle kendini aldatmasın. Her zaman *'iki'* şiir odağı vardır, olacaktır bu dil'de; eğilim de denebilir buna. Şimdilere

Haydar Ergülen, Akif Kurtuluş, İzzet Yasar ve *İskender Savaşır* düşmüşse ne yapalım yani.

(*Cumhuriyet*, 14, 15, 16 Nisan 1984)

GÖSTERİ — Eleştirmenler kitabı sevdirmede işlevlerini yerine getirebiliyorlar mı?

ECE AYHAN — Kaymılmiş bu İstanbul kentine gelince de sorular sordum, soruyorum: Sözgelimi, "Bir 'entellektüel'iniz bulunur mu şu kadar milyonluk toplulukta?" vs.

Bu kez bana bir soru. Soruluyor, ama kimsenin de aklına 'eleştirmenlerin yalnızlığı' gelmiyor, hele üzüntüleri hiç. Onlar da insan değil mi? Acı çekmezler mi?... Peki, işleyen bu 'yürürlükler'i bir yana bırakalım şimdi. 'İşletilen yürürlük'.

Sözgelimi, eleştirmen Fethi Naci:

İdris Küçükömer'in Yeni Gündem dergisinin 1 Temmuz 1984 sayısındaki 'Türkiye'de Sol (,) Liberal Olabilir Mi?' ("*...yoksul evlerde milyonlarca çocuğun sinirli, hırçın, problemli yetiştiği bir ülkedeyiz. Ben geleceğe o evlerden de bakmaya çalışıyorum. Siz bakmıyor musunuz? Ve Yakup Kadri üstadın Sodom ve Gomore'sini tekrar okumaya gidiyorum.*", yazısı ile;

Şerif Mardin'in Toplum ve Bilim dergisinin Kış 1984 Aydınlar sayısındaki 'Aydınlar Konusunda Ülgener ve Bir İzah Denemesi' ("*Daemon'un kabul edilmediği, maskelendiği ve yalnız 'kötü' ile bir tutulduğu uygarlıklarda, edebiyat ve sanat yüzeysel kalmaya mahkûmdur.. Bizde ortaya*

gerçek trajedi çıkacağına, Abdülhak Hamit'in melodramları çıkmıştır. Çağdaş Türk edebiyatının bir tür fakirliğinin de gizi buradadır.");

için de "iki eliniz kanda da olsa, okuyun" diyebilseydi, bence iyi olurdu.

Çünkü çok şey; yarısı tarihçi, yarısı iktisatçı, yarısı toplumbilimci.. (şair) araştırmacılarla birlikte oluşturuluyor, oluşturulur.

Hem bunda utanılacak ne var? Sıfırdan başlamak, içerden ve içten okumak işte buralardan geçer, geçiyor.

*'İşlev'*e gelince; *'işlev'* ancak insan toplumlarında geçerli bir şeydir, bence.

(*'Gösteri'* dergisi, Kasım 1984)

TURGUT UYAR

Şu otuz yıl içinde, Türkçede, şiirden ve şiirde sıkılarak (İlhan Berk de 'sıkıldığı için şiirler' yazdığını söyler; gülerek) tek başına kalmayı göze almış iki-üç şairden biridir (belki de en önemlisi) olarak düşünmek istiyorum Turgut Uyar'ı. Bu kişisel bir göze alma da olsa, herhalde 'böyle' bir ortamda, böyle bir özellik korkunç güzel bir şey.

'Tehlikeli şairler' ile 'uslu şairler' arasında bir yerde

duruyor Uyar. (Şimdilik ne idüğü belirsiz denebilir) bu iki kavramın birer yanılsama (yaman bir yanılsama) olduğunu sezerek mi işliyor, bilemem. Ama onun pirinçten bir sarkaçta otuz yıldır sallandığını biliyorum. Ya da atlıkarıncada döndüğünü.

1984 Martında, İzmir'de, Alsancak'ta, Ahmet Necdet Sözer'in evinde, ressam ve şimdi ölü olan Hakkı Torunoğlu'yla birlikteyiz bir gece yarısı (Sahiden 00.30). 'Lebiderya' Turgut Uyar'ın 'Kırlardan Geliyorlar' şiirini okuyoruz 'Büyük Saat' kitabından. Okurken, üçümüz adetâ kolkolaydık. (Ben bu şiire 'Sümbülteber' adını takmıştım)..

Derken konu *'arabesk şiir'e*, Attila İlhan'a geldi, geldi ve renkler değişti. "Bana pes ettirilemez" diyordum "ne var bir şairin şarkı sözü yazarı olmasında ya da arabesk şiir yazmasında? Benimki yalnızca bir saptama!" - İzmir'den İstanbul'a geçince; Yaşar Kemal'e 'romanın İbrahim Tatlıses'i' dendiğini duyacaktım. Her sanatçının başka sanatlarda bir karşılığı var, en azından 'karşılaştırmalı iktisat' gerektirir böyle düşünmeyi. İşte insan zihninin bir tür çalışması.

İçimizde, düzyazıya (Selçuklularda, Osmanlılarda... hiç olmayan düzyazı) en yakın oturan şair odur işte. ('o'yu ben ekledim.) "O mısra işlevini yitirdi" sözünü, Edip Cansever yerine, Turgut Uyar söylemeliydi bence ve yakışırdı da. Cemal Süreya, -karıştırdım eski dergileri,- Turgut Uyar için geçmişte "düzyazıdan korkmaz" demiş.

Anadolu adlı bu gezegende de hiçbir 'umut' olmadığını (ya da 'umut olduğunu mu?) söyleyen (iki kez!) bir *'insan-insan'*dır Uyar.

(*'Günümüzde Kitaplar'* dergisi, Ocak 1985)

1951. İstanbul ("Pes İstanbul olmasa ne yapardık!" diyor İlhan Berk) Beyoğlu postanesine gider ve bellibaşlı yazın, edebiyat dergi ve gazetelerine 'bir' Alman'ın, 'bir başka' Alman'ın ve birkaç Anglo-Sakson'un (yazayım; 'atonallik'in, on iki ton müziği'nin, 'bagateller'in, 'manyetofon'un, Alban Berg'in, Arnold Schönberg'in... Giacometti'nin, 'mobil'lerin de) etkisindeki kimi çok uzun, kimi orta uzunlukta şiirlerimi, durmadan, gönderirdim. Usanmıyordum ve zarflar dolusu. Yalnız mahalle ve lise arkadaşlarım (sözgelimi; Amerikalı e.e. cummings, Pound, Eliot... çevirileri yapan ve öyküler de yazan Aslan Ebiri ve Vehip Arıkan, Enis Arıkan, Önder Baykal) vardı benim. Bu otuz-otuz beş şiirden birkaçı yayınlandı 1954'den sonra (4 parça da öykü, evet). İlgi çekmediler.

1956 Yaz dinlencesi, tatili için benim başkentim İstanbul'a inmiştim Siyasal'dan. Ankara'da basılan, haftalık *'Pazar Postası'* gazetesine bir şiir gönderdim; temmuz ortalarıdır. Baktım çıktı hemen ('İbraniceden Çizmek', yanılmıyorsam). Sevindim. 'Pazar Postası'na şiirlerimi göndermeyi sürdürdüm. Orada her on beş günde bir şiirlerim çık-

maya başladı. Bu kesintisizlik 6 aydan fazla sürdü. (İlhan Berk, sorarmış Muzaffer Erdost'a "Kimdir bu?" diyedir, o da "İstanbuldan gönderiliyor" karşılığını verirmiş.) (Muzaffer Erdost, 'İkinci Yeni' ıstılahını, terimini sık sık kullanmaya başlamıştır.)

Üniversitenin açılışı dolayısıyla kasımda İstanbuldan Ankara'ya dönmüştüm. Pazar Postası'na da uğradım. Gazeteyi yöneten *Muzaffer Erdost* yayınlıyormuş o şiirleri... Yani diyeceğim sürekli olarak şiirleri yayınlama başlangıcı *1956 temmuzu*dur denebilir denebilirse.

25 yaşındaydım. Şiirin ve 'trajedi'nin *ancak 'insan topluları'*nda geçerli bir şey olabileceğini; ana niteliği çok yavaş değişmek olan bir *'topluluk'* içinde yaşadığımı; 'düşünce' serüveninin bile *'memurlar dalaşı'*nın yalın bir türevi olduğunu; "adamın dedikleri ya doğruysa?" diyedir düşünmeksizin ve alelacele bir *'kötülük dayanışması'*nı girilebileceğini ben nerden bilebilirdim o günlerde. Yalnız bu coğrafyada derin bir *'toplumsal çatlak'* olduğunu belli belirsiz seziyordum o kadar.

İşte bu 1956 şiirleri, —'İkinci Yeni' çerçevesi de vardı,— biraz ilgi çekti diyebileceğim; ama olumsuz olarak. İlk elde Edip Cansever'in Attila İlhan'ın, Halis Acarı'nın (Asım Bezirci), Baylancı 'status quo'cular'ın, 'arabeksçiler' in tepki duyduklarını anımsarım anımsıyorum. Olur böyle şeyler. Olacaktır da. (Bugün 1985'de bile 'Pazar Postası' nı yazından saymıyanlar var. Yazın sözlüklerinde, tarihlerinde de adı geçmiyor, yok.)

Bence 'hermétique şiir' Türkçeye *'sıkı şiir'* diyedir aktarılmalıdır... Hepsi bu.

(*'Poetika'* dergisi, Şubat 1985)

DENİZDE ŞARKI

Ben hep böyleyim işte köpüklü dalgalar
Şiir yazmak için gelip size bakarım
Güzelliğinizden iyiliğinizden bahsederim
Rüyalarıma da girersiniz benim

Ama bana hiçbir parçanız bir gün
«Güzel kız merhaba» bile demediniz
Günler günü sahilinizde duran bu kızın
Hatırını bir defa olsun sormadınız

Sizin aklınız mi var sanki
Köpük köpük kendinizi taşlara vuruyorsunuz
İnsan kardeşlerim sizi sevdikçe
Siz neden öyle kuduruyorsunuz

Bakın ben niçin geldim bana baksanız ya
Ben balıkçı değilim balıklarınızı çalmam
Ben gemici değilim sizi çiğneyip geçmem
Ben yüzücü değilim kollarımla sizi döğmem
Ben fırtına değilim sizi sallayıp üzmem
Ben iyi kalpli şair bir kızım
Yirmi beş yıldır sizin dostunuzum.

'Tanzimat' bir de neyi getirmiştir herkes bilir. 'İntihar' sözcüğünü. Bu esefler imparatorluğundaki sözcüklerde, Vankulu Lûgatı'nda filan raslanmıyor hiç. Ferman birazcık da bireyi ilân etmiş gibidir ilk kez. Yani ne demek? Osmanlılarda Tanzimat'tan önce intihar olayı yok mu? Var ama adı ve biçimi değişik. Kendilerini suçlu duyan uluslar kendilerini savaşa atarlar. Kendi gözlerinde yeniden saygınlık kazanmak için. Yani toplu intihar (mass suicide).

İskandinav körfezlerinde de kimi mevsimler binlerle farenin birarada denize atlayıp boğulduklarını okumuştum bir yerde.

Hep belirtilmiştir; ilkel topluluklarda öldürme, uygar toplumlarda intihar, olgusu. Ama Tanzimat'tan sonra halk az da olsa intihar etmeye başlamıştır diyebiliriz. Yalnız direnen sanatçılar olmuştur. Binlerden birinin intiharına Vakaayi-i Zaptiye'de raslanmıyor. Korkunç kerte sağlam naturalı adamlar mı? hepsi? Bir iç dram yokluğu mu? *'Öyle insanlar vardır ki koşullar ne olursa olsun hiçbir vakit intihar etmezler'* görüşünü mü doğruluyorlar. Ekleyelim ki, tasavvuftaki çile çekmek *'yarı intihar'*la örtüşür bir ucundan. Belki de bizimkiler ölüm güdülerini kafayı ya da basur acıları çekmekle, çitlenbikten düşmeklerle gerçekleştiriyorlardı.

Rabia Bayraktar (1929-1955) öğrenci, amatör bir ozan. Daha önemlisi bir birey o. Ege'nin çeşitli dergilerinde gözükmüş bir zamanlar. 'Şairler Yaprağı' dergisinde de şiir yayımlamış. İlkel bir şiiri var elimde, ama bir çocuğun ürperişidir:

('*Şiir Sanatı*' dergisi, Aralık 1966)

Bu dildeki yazın'da, atmık sözcükler içersinden kimi kadınlar arada sırada deniz yüzüne çıkıvermişlerdir. *Nigâr bint-i Osman* (1862-1918) da, bu biçimsiz geleneğin eli kalem ve mürekkep gören Osmanlı kadınlarından biri, önemlisi; 20 defterlik anıları (günlük), bir oyunu (dram), şiirleri, mektupları ve düzyazılarıyla, denebilir ki bir öncül'dür, bu Üryan Kalb. Mihri Hatun, Fitnat Hanım, Leylâ Bülbül Hanım, Makbule Leman Hanım, Leylâ Saz Hanım divan'larında ya da 'Hanımlara Mahsus Gazete'nin yapraklarında küflenirken; Nigâr Hanım *Hayatının Hikâyesi*'yle (1959) Boğaziçi'nden esiyor. (Rumelihisarı, Kayalar Gömütlüğü.)

Hanımlara Mahsus Gazete'den, bir okur mektubu:

«Ey hemşireler! şimdiye kadar herbirimiz bir yol tutarak, böyle cahil ve herşeyden gafil olarak yaşamaktan ne faide gördük. Şu gazete bize esaslı vaız ve nasihatler ediyor. Eğer yazdığı şeyler akılca, terbiyece, ahlâkça fena olsaydı devletimiz şimdiye kadar çoktan menederdi. Zevcim efendinin ifadesine göre erkekler de bu gazeteyi okumakta (sevgili haremlerimiz istediğimiz terbiyeye nail olur da biz de onlarla iftihar ederiz) demekte imişler.»

Hayatımın Hikâyesi'nden:

«8.11.1917: Her gece, Prensin (Şehzade Abdülmecit Efendi) kıymetli tabloları arasında, piyano, çifte keman, çifte alto, iki viyolonselden ibaret muşiki heyetini dinliyerek - ki sanatkârları Prens ile refikası ve nöbetle altı kalfadan müteşekkildir - ruhani bir coşkunluk içinde va-

kit geçirdim. Bazan ben de çaldım, okudum. Hanımefendinin hemşiresiyle Talha Ağa da güzel sesleriyle ahenge katıldılar. Dört gün ve dört gece bu suretle geçti. Perhiz yemekleri de nefisti.»

«1.12.1917: Yemekten sonra hamur yuğurdum, kurabiye ve baton-sale yapıp fırına gönderdim. Çayla misafirlerime ne ikram edeceğimi bilmiyorum. En âdi bisküvi, alamıyacağım kadar pahalı. Bulgur Kıralı'yla emsali, erzak haznelerini eski fiyatla doldurdukları sırada bizim gibi kimsesizler neyle besleneceğimizi bilmiyoruz. Öyle bir mahrumiyet devresi yaşıyorum ki ancak sokağa çıkarsam insan yüzü görüyorum. Salıdan başka günler kimsecikler kapımı açmıyor. (*Kimseler açmaz bugün bâb-ı ikametgâhımı*) dediğim zaman ne kadar çocukmuşum. Hakikatte o şimdi vaki. Tabiî değil mi?... Ne kimseyi ağırlamak, ne de eğlendirmek ihtimalim var. Artık okuyamıyacak kadar da üzgünüm.»

Nigâr Hanım bir sokak adı olmuştur şimdi. Şair Nigâr Sokağı..

(*Şiir Sanatı*' dergisi, Kasım 1966)

*MÂLUMATTAN ASIM BEY

Tedavülden kaldırıldığını bir türlü farketmeyen eleştirmen arkadaş! Nasıl oluyor şu işler? Anlatsana dinleyelim? Hem halkın önünde duruyor eleştirmenler, hem kendilerine ateş edilince eğiliyorlar! Sonra da halka dönüp, bak aziz okuyucu milleti sana ne hakaretler, ne ağır lâflar ediyor, diyebiliyorlar.

Neden böyle rahneler açıyorsun dergilerde? Ekmeğin boyunu aşan parayı kazanmak uğruna varlıklı dostlar işi antolojiler düzenleyenlerin, yemeklerini yediklerinin edebiyat tarihini yazanların hallerini yazmak yerine. Beşerdir şaşar mı?

Bir kere sizin halk sözcüğünden muradınız, tedavisi olmayan bir karıştırma sonucu, emlâk sahipleridir ya. İlkin şunu açıklıyayım, daha önemlidir. Kendi adıyla ça-

lışan kadınları ve onların müsamerelere çıkarılmayan çocuklarını incitmek değildir amacım asla. Sözü edilen isim tamlamasıyla, giyimlerinden bayramoğlu sırıtışlarına kadar, çağımızın en genelgeçer yasalarından biri olan şu sınıf değiştirmek yollu eleştirmenler takımının bin mantolu bir adına işaret etmek istemiştim ben sadece. İltifat etmişim. Dakik bir nitelendirmedir bu, bir saptamadır.

Yoksa, nesnel koşullar yüzünden, beni okumayan ya da okuyamayan, devraldığı yalnızlığını doğu mezraalarına dağıtan bir posta dağıtıcına, haftalardır gençlerin ve göz esnaflarının beklediği komşu kasabadaki futbol maçının hakem taraf tuttuğu için kan gövdeyi götürmüş sonuçlarını tâ içerlerde kör bir dekovil hattında çalışan arkadaşına manipleyle ileten ıssız bir güney demiryolcuya, hattâ anlaşılmamış bir muhasebeciye böyle bir sözü söylemeye dilim ve aklım varır mı benim? Yazılarına niye numara koymuyorsun?

İnsan kısmısı, kırkından sonra hele, hayat deneylerini şöyle bir ters yüz edip içine bir bakmalı değil mi eleştirmen arkadaş! Sandıkları, yüklükleri açıp, ne var ne yok ne kalmış diye.

Uzun söz ve beyyine külfeti size, eleştirmenlere düşer. Toplumsal koşullar üzre şiirle toplum arasında öylesi aşksız bir bakışım, simetri bizim görüşümüz ve alışkanlığımız değildir! Bu olgunun varlığından hangi sonuç çıkar? hemen söyle? var elde bir: Asım Bey arkadaşımızın diktanın en iyi eleştirmeni olduğu! Darılmaca yok, kuyu senin kuyundur.

(*Yeni Edebiyat* dergisi, Kasım 1970)

*'Malûmat' bir Osmanlı dergisidir.

ECE AYHAN SORDU, FÜRUZAN CEVAP VERDİ

ECE AYHAN — Yıl 1971. Kalabalıklar karşısına çıktı «Parasız Yatılı.» Böylece bir yazarsın artık Füruzan. Bakalım şimdi ne yapacaksın?

FÜRUZAN — Ne yapacağım, aralıksız çalışıyorum, yazıyorum... Bir de *havuzlarda* çalışanların eline geçse diye

düşünüyorum Parasız Yatılı. Yer minderleriyle çevrili odalara girse... Aşağılarda gaz lambalarının şişelerini bezle siliyorlardır. Bayram günlerini çok severler. Ben şimdi daha da seviyorum. Her yanı ikinci mevki olan vapurlarda kızararak gülümseyen gencecik gelinlerin bayram konuklukları, artık yanlarına oturduğumda tedirgin olmayacaklar.

ECE AYHAN — Elbette, hayatın orta ikisinden ayrılan insanlar, çok sevecekler Parasız Yatılı'yı. İstanbul'da ve bütün kentlerde bunun bir anlamı, bir nedeni olmalıdır.

FÜRUZAN — Parasız Yatılı, almayı değil vermeyi içeriyor. Sofaların loşluklarında, arka bahçelere bakan odalarda çapaklı uykular uyuyan çocuklar var. Bu çocuklara almayı öğretmiyorlar. Herşeyde olduğu gibi, örneğin, parasız yatılılık bir lütuf olarak sunuluyor onlara. Ancak kazananlar yaşayabilir diye. Yarışta binlerin arasında yüzde olmak azımsanacak şey mi?.. Sanırım seveceklerdir Parasız Yatılı'yı, sınavlara girenler ve dönenler. Dönmenin, yarıda kalmanın, ayrılmanın onurunu yenileyeceklerdir... Bayram yerleri ellerinden tutulup götürülmeyen çocuklarla dolu. Yaşları ne olursa olsun kendileri giderler. Bir türlü bitmez üşütmelerinin sümüklerini yalayarak. Ne güzeldirler. Baloncular da bayram yerlerinin gediklileri. Apartmanların bile girişinde kunduralarını çıkaranlar. Çeşitli işlerde çalışanlar. Yani «*her işi yaparız*» diyenler. Türkiye'nin hemen bütün kentlerindeki görünüşler bunlar... çünkü biz kazanamadık. Birinci sınıfta, hangi mesleği seçeceksiniz konulu ödevde doktor, mühendis, subay, tayyareci diye yazmıştık. Biz kazanamadık. Şimdi kazanmayı da öğreniyorlar becerikli ve sabırlı eller.

ECE AYHAN — «Kitle partisi şairler»den olmayışın önemlidir.

FÜRUZAN — Bir açıklama getiriyorsun bana. Sınıfına sırtını dönmek kimin haddine?

ECE AYHAN — Parasız Yatılı'da altını çizdiğim bir olgu: insan kendi sınıfındakilerle el ele.

FÜRUZAN — Kimi uzun işler için akraba ziyaretine gidilir, İzmit'ten biraz öte bir yerlere işte. Anadolu ekspresinin en yakın istasyonlarında inen yolcular, onlardır. Böyle, bir yerlere giderlerken, odalarının pencerelerinde dizili ıtırları, *kolay* çiçekleri komşularına emanettir. Sularlar, unutmazlar da hiç. Kimi çaresizliğin, kimi yetersiz beslenmenin getirdiği sinir çöküntüleri kavgalara yol açar. Ama bayramlar gelir, barışılır. Kaba kartondan şeker kutularıyla varılır iyi geçime. Yeni kavgalar yeni kenetlenmeler getirir. Boşalmış yağ tenekelerini çiçeklerle bezerler.

ECE AYHAN — İlkokula takunyayla başlayan çocuklar da seni unutmayacaklar Füruzan.

FÜRUZAN — Bu benim için en büyük övünç olur. Bit, Sirke muayenelerinin vazgeçilmez erleri, hâlâ arka sıralarda oturuyorlar. İlk kaydolanlardan oldukları için numaraları da küçüktür. Hep geç kalmaktan korkarlar. Dişleri ne de çabuk çürür.

ECE AYHAN — On iki bölümlük (hikâyelik) bir filim «Parasız Yatılı». Parçalar birleşince, örneğin bir kenti, bir çağı, bir konsol aynasını bütünlüyorlar.

FÜRUZAN — Konsol aynası olanlar tabii! Cevizden, oymalı, beş çekmeceli, sarı pirinç çekecekli, kesme cam aynalı. Bir yanlışlıkla aşağı kayarlar. Tutunmasını bilenler hâlâ mobilya yeniliyorlar. Bugünlerde. İtalya'dan, sedir

ağacından mobilyalar getiriyorlar... Filim, *Yavuz sinemasından* beri seyrediliyor. Boyanmamış bir çinko yüzeyle kaplıydı. Hep güçlüyü haklı sanırdık. Bütün filmler öyleydi. Kovboylar yine büyük şapkalar giyiyorlar.

ECE AYHAN — Ama bak, kentliler, yukarlarda yaşayanlar sevmiyebilirler Parasız Yatılı'yı. Sınıf değiştirenler, düz hainler yani. Çocukluklarına ve yeni çocuklara cayır cayır ihanet edenler.

FÜRUZAN — Yukarlarda yaşayanlar mı? Ne yapalım sevmesinler. Bu doğruyu korur. İnsan yüreğinin atarlığına basıp, uzun süre, istedikleri kadar ayakta kalamayacaklar. Sınıf değiştirmenin iki yüzlü eğitiminden geçip de Parasız Yatılı'yı sevmek, işte bu olamaz. Çıktıkları kattakiler kadavradır yahu, adamakıllı yozlaşmışlardır. Ama tabii bunlarına esetik ameliyat yaptırıyorlar, ilk aldıkları ücretle, kokuyu duymamak için... «*Cihan Güzeli*»nin asılı olduğu kahvelerde oturanlar, alanlarda halay çekenler, son nüfus sayımında sayılanlar yeter bize.

ECE AYHAN — Sonra nasıl oluyor bu, bir ölümün yer almadığı hikâye yok gibi Parasız Yatılı'da?

FÜRUZAN — Onlar ilânsız ölülerdir. Önemlidirler. Arkalarında az bir para bile bırakmazlar. Vasıfsız işçidirler. Ölümleri evin ekmeğini zora sokmuştur. Durmadan anılırlar. Evin kadını «beni bırakıp nereye gitti» diye başsağlığı kabul etmez. Bir yerde işe girmesi gerekir. Çürük kadın değildirler. Ölümler unutulmaz. Üç kuşak öteye kadar anlatılır durur. Çocukların daha küçücükken anlatılacak ölüleri olur.

ECE AYHAN — Biliyorsun, İstanbul, bir suyla üçe bölünmüş bir kenttir. Eyüp, Galata, Üsküdar. Parasız Ya-

tılı hangi kesimlerde yaşadı, sen hangi kesimlerde yaşadın?

FÜRUZAN — *İç denizde.* Hani delikanlı bir padişah insan gücünü zekâya katarak en inanmış işçilerin çektiği kalyonlarını indirmişti ya, Bizans'ın uykusu şaşkınlık olup kalmıştı. İşte orada. Tarihi fırınların kabarık ekmek yaptıkları, yazlığa gidilmeyen yerde. Güzelim kederli kârgir evlerin, *odaların* olduğu yerde... Parasız Yatılı'nın coğrafyası, atlası çok geniş, bir semte, bir mahalleye sığmıyor. Türkiye'nin bütün kasabalarında, radyolardan eğitim bakanlığının güz öncesi bildirileri dinlenir. Anneler erkek çocuklarına, ilk hazırlık olarak, eski paltolardan ceket yaparlar. Bilirsin, erkek ceketi terzi esnafının bile en zor dikişidir. Ama o kadınları kim ve ne yıldırabilir? İntihar bilmezler bile. Beş numara bir gaz lambası yakılır ve çalışılır. Kızlar ise, okumak için, kentlere daha yakın yerlerde doğmuş olmak zorundadırlar. Yoksa o şansları bile yitmiştir. Bilmedikleri dikişlere sıvanırlar sonunda. Şımarmayı zaten bilmezler. Hepsi çok ciddi küçük kadınlardır.

ECE AYHAN — Çağ zalim, biz zalimiz, bir 'Parasız Yatılı» değil ama, nasıl oluyor bu?

FÜRUZAN — Zalimlik korkunun kardeşidir. İyi beslenen insanlarda gelişir. Parasız Yatılı'nın bir ilişiği ilgisi yok zulümle elbette, az beslenmiştir.

ECE AYHAN — «Muhaciriz, biçareyiz, ama ne bahtı kareyiz,» kantosunu bilir misin? İlk kanto.

FÜRUZAN — Meşrutiyette de eğleniyormuş İstanbul. Bütün çağlarda eğlenmiştir ya. Balkanlardan gelip bunu

söylemek acı tabii. İlginçtir. Şanolarda bir acıyı, bir yenilgiyi hızlı bir müzikle eşleştirmek. Aynı dönemin marşları da ilginçtir herhalde. Bir acele kahramanlıkların marşları.

ECE AYHAN — Parasız Yatılı kitabında, «Haraç,» «Edirnenin Köprüleri,» «Su Ustası Miraç,» «Yaz Geldi,» «Parasız Yatılı» hikâyeleri bir bütünü dikebilir.

FÜRUZAN — Parasız Yatılı'da herşey, herkes el ele. Hikâyeler de el ele. Bir bütün oluşturmaları ondan işte.

ECE AYHAN — Bana öyle geliyor ki, okumuşlar kesimi yadırgayacak Parasız Yatılı'yı. Niye tedirgin etin acaba bu adamları?

FÜRUZAN — Tedirgin olurlar mı dersin? Tedirginlik böler bir şeyi; yeniden iliklemek güçtür. Okumuşluğun bir takım töreleri olacaktır...

ECE AYHAN — Bari biz ölümün arkasından konuşmayalım.

FÜRUZAN — Ara ve arka camilerinin imamları, hocaları yoksuldur. Oysa Şişli camisinin, Kadıköy Osmanağa'nınkiler epey dünyalıklı. Her sınıf kendi şanına şerefine yaraşır törenler düzenler!! Evet, biz ölümün arkasından değil, yüzüne karşı konuşalım derim ben de.

ECE AYHAN — Parasız Yatılı'dan sonra, bir tığ değiştirmesi söz konusu mu?

FÜRUZAN — Gerekirse tığ değişir. İşlenecek işin yapısı gereğince. Örneğin, öfkeyi iri delikli ve diretici örmek gibi...

('*Yeni Edebiyat*' dergisi, Mayıs 1971)

TURGAY ÖZEN — bugün, yeni şiire tek tip giysi giydirilmek isteniyor. dikkatli bakıldığında bunun böyle olmadığı anlaşılsa bile, şiirin 'baba'ları neden öznel zamanlarıyla değerlendirmek istiyorlar yeni şiiri. 'kalıp ve biçim' karıştırılıyor sürekli birbirine.. genç şairler, babalarının okullarına devamsızlık yapmadan derslerini iyi bellemek mi zorundalar. yoksa, sözü aykırılığına kavuşturmak için okulu kırmalılar mı. onların notlamalarını beklemeden -belki şiir intiharlara neden olacak- sınavlarını yalnız tarihe mi vermeliler. babayı bildikten sonra onu terketmek gerekmez mi artık. sürüklenen ve sürükleyen bu topluma herşeyiyle tersten bakarak.

ECE AYHAN — Anladığım kadarıyla; gerilere gitmiş, çekilmiş ve *'içtihat kapılarını kapatmış'* eski şairleri düşünüyorsun. Onların çoğunlukla birlikte oluşturdukları dipsiz bir *'toplumsal uçurum'* üzerinde bağdaş kurarak ve de ken-

di *'öznel zamanları'*yla bu çağdaş şiiri (sözgelimi 'Sıkı Şiir'-verisiz değerlendirme çabalarını bence hoş karşılamak gerekiyor. Biz bunlara bakmayalım. Hem neden böyle başbelası ve üstelik *'tehlikeli şairler'*i okusunlar ki? (Türk şiirinin büyük harfli bir 'müstahkem mevki'siydi Dağlarca. Çakır'a dek. 1946.

"Memnunuz cihandan ve hükümetten".

Ama 1946'dan önce şiirin Mehmet Siyah Kalemi'dir bence.)

31-32 yıldan bu yana ('İkinci Yeni' Akımı denirmiş seçkilerde, yazın kitaplarında) Ankara ve İstanbul'da kurulmuş şiirlerin bir baba özelliği de öncüllerden öncekilerden başka bir 'biçim' anlayışlarına girmesiydi girmesidir. Bu bir. (Bugünlerde Türkçeyi olağanüstü bir yetkinlikle yazan Cemal Süreya'nın M. Sanat Dergisindeki güncelerinde altını çizdiği gibi, yitmiş eskiler hep 'biçim' ile 'kalıp'ı birbirine karıştırmışlardır, hatta zamanımızda açığa çıkan belirli bir kurnazlıkla 'biçim'i 'kalıp'a indirgemekten de kaçınmazlar kaçınmamışlardır.) İkincisi; hak ya da hakkını aramak konusunda *da* onlardan ayrı düşüyoruz. Üç; biz 'toplumsal mertlik' üzerinde *de* direnerek duruyoruz. Yani ki; yaşayan bu çağdaş şiirin *bir dolu* başka başka boyutları var, 'şiirin içersinden ve içerden bir perspektif' ve 'şiirin özgül perspektifi'.. Sonra sözcüklerin, (hecelerin bile) kokuları, tadları, renkleri vardır.

Sana bir şey söyliyeceğim. Gerçeklikte, 'baba'lar, 'baba' kavramı *sonunda* öldürülmek içindir *de*. (Ben bugün 1985'de kursaydım şöyle kurardım o dizeyi:

"Babalar babalıktan sessizce çekilmesini bilmelidir
âbiler").

Bilmem meramımı anlatabiliyor muyum? *Şiirimin hiç bir zaman iktidar'a geçmesini istemiyorum istemem ben.*

TURGAY ÖZEN — sahici sözün, yaşamın kıyısından dolaşanların, sözlük anlamlarıyla şiir yazanların yerine, acının ortasından, yüzeyinden değil derininden geçen şairlerde olması tüm 'iktidar'ları korkutur mu. genç şair çoğu şeyin ayrımına varmıştır artık. şiirin babaları da üvey de olsa oğulları kabul etmemişler midir onları, nesillerini sürdürebilmek için. yine çözümsüz bir baba oğul ilişkisi işte. tarihi sorgulamak gerekir belki yeniden burada. çünkü, tarih biraz da baba oğul savaşı değil midir?

ECE AYHAN — *'Acı'nın tam göbeğinde diyorum ben buna; geçen ve derinden geçiyorlar. (Başka bir düzlemde de 'ağır sille' demiştim. -"Çentik'ler, 'stigma'lar içindedir yüzüm, yüreğim ve gömleğim!"* Evet, ateş, düştüğü yeri yakar ve 'acı' da paylaşılmaz.)

'Çile'nin, 'çile'lerin, Anadolu'daki, İstanbul'daki, Bodrum'daki, yeni İstanbul'daki (ne tarihsel ne güncel) kökleri kurcalanmadı gibi geliyor bana, kurcalanmıyor.

İşte bu *'durak'*ta kendi adıma konuşuyorum yalnız. Benliğimi, nefsimi *'haklar'ı ve 'haklarımı' ararken yalnız bırakılmakla dövdüm biraz* diyeceğim. Diyebilirim değil mi? (Ve hiç unutmuyorum; 1981 yılında Ankara'da Mehmet Taner bana "bir kez de senin hakkın olsun" demişti.)

'Baba-oğul ilişkisi herhalde çözümsüz şimdi. ("Her toplumsal bunalımda bir 'baba' arayışı olur" diyordu İdris Küçükömer.) Ama çökertmek için de üzerine gidilmelidir bir kördüğümün ya da bir karabasanın. (Ben 'dava'mın 'divan'a kalmasını istemiyorum istemem.)

Şunu da söyliyeyim. İster küçük harfli, ister büyük

harfli olsun, isterse italik; tarihi bir 'baba-oğul savaşımı'na indirgersek onu oluşturan öbür boyutları göremeyiz. İş, *hele bu süreçte* 'baba'nın yerine geçmek değildir. *(Ben, 'düşünce'min de 'yukarı'ya gelmesini istemiyorum istemem hiç bir zaman.)*

'Durak'ı toplumsallığa aktarıyorum. Nahit Sırrı Örik, 'Abdülhamit Düşerken' romanında İttihatçıların dertlerinin gerçekte (artı-üründen daha fazla pay üleşmek uğruna, evet) suların başında memurluklar yakalamanın, taş konaklar edinmenin ancak ve ancak iktidar olmakla ve olmaktan geçebileceğini de *bilmeden* vurgulamıştır. Ben şimdi merak ediyorum; acaba Kemal Bekir bu romandan uyarladığı 'Düşüş' adlı oyununda belirli bir 'kötülük'ün arkasından gelen *'yeni kötülük'*ü görmüş müdür? Yoksa Talat Paşa'nın Türkiye'den Almanlara kaçarken Cağaloğlunda konağında karısına söylediği "İttihatçılar ağlamazlar!" hüngürdemesini mi sergiliyor?

TURGAY ÖZEN — bugünkü şiirin takım adaları var mı. yüzeyini kaybetme tehlikesi söz konusu mu dip yazıları uğruna bir şairin. vurgun yiyebilir mi hiç beklemediği bir anda. bunun için mi pek tarihle ilgilenilmemiş geçmişte. şair kaybolmayı göze alabilir mi gerçek uğruna. yüzünün parçalanması onu korkutur mu. yüzü var mıdır şairin, suya, aynaya, okuyucuya bir yansıması var mıdır. bugün genç şairler arasında yüzünün parçalanmasını göze alanlar var mı.

ECE AYHAN — Ne yapalım? *'Arabesk Şiir'* de olacak. *'Tarikat Şiiri'* de, 'ötekiler' de... Bence Türkçenin nabzının vurduğu 'sıkı' şiirlere bakılması yerinde olur: İlhan Berk, Cemal Süreya.. gibi. Benden söylemesidir derim.

Gençler arasında 'gerçeklik'in, 'şiir'in arkasında 'parçalanma'yı, 'paralanma'yı göze alabilecekler çıkar herhalde. Sözgelimi, İsmet Özel 'batınîlik'de ileri gidiyor...

Geçmişte; şimdi 'bilim'e gitmiş bir İskender Savaşır vardı; izzet ve ikballe çekilen bir Yasar; şiir adına inek satan Adnan Özer...

Şimdilerde ise; 17 yaşında bir Zahit Eren var; Sami Baydar; aynalara bakan Ertuğrul Başer; ruhsallığı ağır basan Reşit İmrahor; Yunus Koray...

TURGAY ÖZEN — şiirin babalarında son yıllarda bir duraklama devri söz konusu mu. şair tarihi şiirde mi bulur, yoksa bulup şiiri onun üzerine mi kurar. düşüncede ve şiirde gerçek tarihi topluma yaklaştıran çok az şair var. türkiye'de genellikle şiirden ayrı olarak düşünce neden yol almaz, yaşama yansımaz. genç şair bunu başarabilecek mi.

ECE AYHAN — 'Düşünce' tarihimiz 'şiir' tarihimize çok şey borçlu olabilir. Ama şimdiler 'düşünce'de sözgelimi bir Asaf Savaş Akat, bir Şerif Mardin, bir Yalçın Küçük, bir Ertuğrul Özkök.. var. -Buna da sizden yazmasıdır deyin.

TURGAY ÖZEN — cumhuriyet'teki bir yazıda, sizin kuşağın başlangıçta ve bir anlamda "çocuk ve allah"tan çıkmış olabileceğini yazmıştınız; biz aynı şeyi "yort savul" için, genç şairler adına söyleyebilir miyiz. neden, genç şair aykırılığını "yort savul"da bulmuştur. devlet, tarih, acı o güne kadar hep ıskalandığı için mi. bugün genç şiiri ıskalamadan okuyorlar mı şiirin babaları, ya da birbirlerinin kitaplarını tam anlamıyla okumuşlar mı.

ECE AYHAN — *'Kaydırma'* (Bir sinema terimi; Türkiye'de ilk kez Haliç'te bir kayıkta uygulanmış). Cumhuriyet günlerinin eski (ve yeni) şiirinde *bile* insanın insanların çektikleri es geçilmiştir geçiliyor, nedeni bilinir bir nedenle. Ben şair bireye 'öl ve ol' demiyorum ama herhalde bu kadarı da olmaz! 'Düşünceyi didik didik eden' *1982'deki Mansur* da sonunda bir 'insan,' *'İstanbullu bir insan'* değil miydi?

TURGAY ÖZEN — şiirin yaşama şansı rastlantı sonucu mu artık. kör bir toplumda içeri kıvrılmış bir beyinle insanlar ne düşünebilir. yaşam yeniden kurulabilir mi, sanki verimli bir toprak bulmuşcasına. yoksa uykuya mı dönmeli, tüm anlamları ve anlamaları bir yana bırakarak. karanlığa mı kıvrılmalı ters dönerek. şair kuyu diplerinden kurtulabilecek mi.

ECE AYHAN — Geçen 1984 kasımında, yazın eleştirmenlerinin 'işlev'i ya da 'işlevler'i konusunda ne ve neler düşündüğümü sormuşlardı bana. Benim bildiğim 'işlev' (olabiliyorsa) ancak *'insan toplumları'*yla ilgili ve insansal bir kavramdır demiştim; özellikle de *'ilerleyen' şiir taşlarını* yerlerine oturtmakta 'büyük' yanlışlıklar işleyen Rauf Mutluay'ı, Asım Bezirci'yi ve onlardan grado olarak daha 'yukarlar'da bulunan benzerlerini amaçlayarak. Şimdi burada da aynı karşılığımı söyliyeceğim söylüyorum. Gerek genel tarihçilerin, gerekse yazın tarihçilerinin kimi 30-35 yıllık süreçlerde dahi akıllarına felsefesel kuşkunun ufak bir gölgesi düşmez düşmüyor nedense. Ben bu *'ortak suç'* olgusunun da altını çizeceğim çiziyorum işte.

(*'Beyaz'* dergisi, Mart 1985)

İLHAN BERK İLE ECE AYHAN İKİNCİ YENİ AKIMINI ANLATIYOR

GÜLİN TOKAT — II. Yeni'ye yönelik saldırıları, "dil", "anlam", "sözdizimi" kavramlarının II. Yeni içinde düşünülen kimi şairlerce açık uçlu bırakılmasına, ayrıca süreç içinde bu konuda tutarlı bir kuramsal söylem oluşturulamamasına da bağlanabileceği görüşündeyim. Bir kez daha "dil"in anlamsal ve kullanımsal boyutlarına değinir misiniz?

İLHAN BERK — Ben dilin ilkel halini, yalnız halini severim. Bozulmamış, yalnız dili severim. Bütün girişimlerde bozulmadan çıkan, yine kendi olan, o ham kalan dili. Kullanılmış dil benim coğrafyamın dışındadır, kendime sokmam onu. Bu yüzden kıyıdaki yalnız dillerledir işim. (Dilimi öyle yoğururum, öyle kurarım. Kurulmuş dilden

şiire bir yarar sağlanamaz.) Ülküsel, siyasal, söylevsel diller, şiir dışı dillerdir.

Ne denli iyi kullanılırsa kullanılsın, hemen düzyazının alanını kayarlar. Bu da bizim şiirimizde bol bol vardır. Ben ona kapalıyım (Bugün bu şiir, yani söze dayalı şiir, 'arabesk' kollarda atıyor)..

Şiir dili kızoğlan kız bir dildir, şiirin kokusu yalnız onda vardır. Şair aldığı bu ham, *yalnız* dili, bunca yalınlığına karşın çoğullaştırır. Bu çoğulluk yalnız, ama yalnız onun kullandığı. Dahası, şair bulduğu bu dili, her şiir için, o şiirin gereği kişileştirir, ona özgü kılar. Yine İkinci Yeni sorununa gelirsek, bu şiir ayraçlarla yürümüştür. Ayraçların şiirde kullanılışı ise yenidir. Yenidir çünkü dünya sınanmaya tutulmuştur. Ayraca alınmıştır. Her şey yeniden adlandırılıyordur.

ECE AYHAN — Buradaki 'parantez'e ben *'epokhe'* diyorum. Husserl'in 'epokhe'si. Yani aile, soy, sop, mahalle arkadaşları, okullar, sevdalar 'parantez'e alınıyor. Bu parantez aradan çıkarılırsa kalan şey *Mutlak Ben*'dir. Kendi yüzünü dışlaştırıp, kendi karşına koymak gibi.

GÜLİN TOKAT — Erdost'un 'Bir şey anlatmayan şiir' ya da 'şiiri şiir yapan yalnızca söylenişidir' benzeri yargılarından başlayarak, bugüne dek hem 'toplumcu,' hem de 'gerçekçi' olan eleştirmen ve şairlerimizce ne anlattığı anlaşılamayan bu şiirde 'öykü'nün yeri nedir?

İLHAN BERK — İkinci Yeni öyküyü silmiştir. İlle bir öyküden söz etmek gerekiyorsa, gizli bir öyküyü diplerde duyurur, bırakır. Zaten İkinci Yeni'nin bence en büyük özelliği, göstermekten, anlatmaktan öte 'duyurma' olmasıdır. Birinci Yeni, biliyorsunuz, söze dayanan bir şiirdi, öyküyü

de başa alıp yürüyordu. İkinci Yeni'nin karşılığı buradan geliyor. İkinci Yeni anlatmaz, duyurur.

ECE AYHAN — Anlaşılması biraz zor da olsa, 'şiirin bir perspektifi' denmesi yerinde olur bence. Bizden önceki bütün Cumhuriyet Şiiri'nde bir betimleme vardır. Betimleme ise şiirin bir dolu boyutundan yalnızca biri. Yarısı Birinci Yeni, öteki yarısı İkinci Yeni olan şairler gittikleri her yere bir fotoğraf makinesi götürürlerdi. E, gümüş bromür! ışığı görünce alır..

İLHAN BERK — Düşünüyorum da İkinci Yeni falan diyoruz ya, İkinci Yeni'nin asıl papazı sensin.

ECE AYHAN — Manastırdaki ayrık otlarını yolan yoksul bir kişiye sorarlar: «Dünyaya bir daha gelsen ne olmak isterdin?» Karşılık; «Yine ayrık otları yolmak!»

İLHAN BERK — Ben sana İkinci Yeni'nin papazı diyorsam şiir serüvenini başladığın gibi sürdürdüğün için diyorum. Buna elbet Cemal Süreya'yı da katmak gerek. O da az çok değişmeden sürdürmüştür başladığı şiiri. Ayrıca Sezai Karakoç, ne denli değişirse değişsin, Körfez'in kalıntılarını taşıyor hâlâ. Bana gelince, ben de Uyar ve Cansever gibi (çünkü Arz-ı Hal'i var Uyar'ın, Cansever'in Dirlik Düzenlik'i, benim de Günaydın Yeryüzü), İkinci Yeni anlayışı içinde başlamadım şiire. Benim İkinci Yeni şiirim St. Antoine'ın Güvercinleri'dir. 1953'de yazıldı. Yenilik dergisinde çıktı. Bu şiirle, söze dayalı şiiri (Günaydın Yeryüzü Türkiye Şarkısı, Köroğlu ki 1954'de noktalanır bunlar) sürdürürken, gerimdeki köprüleri birden yıkıp, yeni bir dille ilişki kurmuş oldum. Bu şiire bir gün İkinci Yeni denileceğini ise elbette bilmiyordum. Yazılagelen şiire bir karşı çıkıştı benimkisi.

GÜLİN TOKAT – Yeni bir dil gereğinin kapılarını açan neydi size? İçerde ve dışardaki etki alanlarından söz eder misiniz?

İLHAN BERK – Benim için şiirin yapısında böyle bir cephe değiştirmenin gerekçesi, I. Yeni'nin artık işlevini bitirdiği, Nâzım'la gelen şiirin de (Ki ikisi de söze dayalı şiirdir) ömrünü tamamladığı düşüncesidir, diyebilirim. Ortada II. Yeni akımıyla ilgili hiçbir belirti yoktur henüz. Boğazıma kadar söze dayanan şiirle gidip geldiğim bu evrede, Saint Antoine'nin Güvercinleri benim kurtuluşum oldu. Yedi bölümlük uzun bir şiirdir. Hemen arkasından yine uzun bir şiir olan Sait Faik'i yayınladım. Pablo Picasso, İvi Stanali, Arma Virumque Cano da onları izledi. Bütün bu şiirler sonradan Galile Deniz'inde toplandı. Galile Denizi'nin dış kökenlerinde Mallarmé, Rimbaud, Artaud, cummings vardır. İç etkiler için, Ahmet Haşim'in ve Divan şiirinin de sözünü etmeliyim. Ben bu kaynakçaya 'duyuran şiirin kaynakçası' diyorum. 1953'de benim önümde II. Yeni'nin bir örneği yoktu. Benim örneğim Saint Antoine'nin Güvercinleri oldu. Benim tohumum o. 1955'lerde, 1956'larda Cemal Süreya, Uyar, Cansever, Karakoç da kendi örneklerini koydu. Kısaca herkes kendi örneğini (habersiz) koydu.

GÜLİN TOKAT: – Sözünü ettiğiniz şairlerin, sözünü ettiğiniz şiirlerinden başlayarak bugüne dek olan şiir serüvenlerinde II. Yeninin ilkeleri açısından tutarlı bir sürekliliğin görülmüyor olmasını neye bağlıyorsunuz?

İLHAN BERK – Başlangıcı düşünürsek, biz hep değiştik, Turgut da, Edip de. Oysa Ece II. Yeni'nin asıl ilkelerini hep koruya koruya bugüne geldi. Sanıyorum 1956'da Pa-

zar Postası'nda "Bir Elişi Tanrısına Ağıt" şiirini görmüştüm. Erdost'a sordum, gönderenin kim olduğunu bilmiyordu. Şimdi, bu şiirle başlayan serüven "En Eski Adıyladır"da da sürüyor derim ben. Toptan tutarlılık ise ancak başlardaydı. Hem biz ayrı ayrı şairleriz.

ECE AYHAN — "Verilmiş Olan"dan kuşkuya düşmediler gibi geliyor bana pek. Oysa derin ve büyük bir çatlak, bizim bu 46 milyonluk "topluluk"ta, Anadolu'yu baştan başa geçiyor. Yerbilimci, jeolog arkadaşlara sorarsanız, "hayır yanılıyorsun, böyle uzun bir fay yok" derler, hem de doğrudan doğruya kendilerinin oluşturduğu *"toplumsal çatlak"* üzerinde otururken. Uzatmayayım, yani sözgelimi Kumkapı folkloruyla filan açıklanacak gibi değil şiirdeki sarsıntı.

İLHAN BERK — Ben artık korkuyorum yazmaktan.

ECE AYHAN — Eğer İlhan korkuyorsa uçurtma yüzünden. Uçurtma kocamandır, kuyruğu var. Hiçbir şiir bütün bir uçurtma olamaz. Kuyruklar, eklentiler gerek. İlhan'ın korkusu bu olabilir. Bu yalnızca "şiir toplumu"nda böyle, taşı önce şiir toplumuna atmak, ilk boğuşmanı onlarla yapmak zorundasın.

İLHAN BERK — Türkiye "şiir toplumu" öyle mi? Güldürme.

ECE AYHAN — Biraz genişledi ama.

İLHAN BERK — Asıl felaket o dediğin şiir toplumundan geliyor! Taşın yerini iyi seçmek gerek!

ECE AYHAN — Hapı sevmeden de yutturursun. Ama severek yutturmak başka. Aşk bir tuzak. Sen ölünce adını kimi okullara koyacaklar.

İLHAN BERK — Bana sokaklar yeter.

ECE AYHAN — Mahalle de olabilir. Paşatarlası yok o zaman tabii.

İLHAN BERK — ... çıkmaz sokaklar.
ECE AYHAN — Çıkmaz sokaklar bana layık, kör sokaklar hatta.
İLHAN BERK — Yazma korkusuna gelince, yaptığının artık en güzelini bulduğunu düşünen bir sandık ustasının, ikincisini yapmaktan duyduğu korku bu benim korkum. Bu korkunun bir başka kolunu da şöyle açıklayabilirim. *Ben çok* uzun süre Ece gibi yalnız yaşadım.
ECE AYHAN — Geceleri hariç.
İLHAN BERK — "Kendi Kendinin Sürgünü" diye Milliyet Sanat'ta bir yazımda bunu belirtmiştim de, beş altı yıl önce çıktı. Şimdi bu yalnızlığımın dağıldığını gördükçe —benim için bir çoğalma var galiba— bu yazıyı yaratan yalnızlığa özlem duyduğumu söylemeliyim. Bir arkadaşımın, kitaplarımın yayınlanmaya, belki de okunmaya başlanması karşısında, o yazıyı bana hatırlatması, sık sık aklıma gelir. Korkunun bir kolu da buradan geliyor. Okunmaya başlamada yalnızlığın dağılma tehlikesi vardır. Şair yalnızdır. Bir kıyı adamlığıdır şaire giden. Asıl 'iktidar' odur. Korkunun üçüncü boyutu da, yeni yeni şiir yazmaya başlıyormuşum gibi bir duyguya kapılmadır. Her yeni şiirde benim elim ayağım dolaşır hem. Şimdilerdeyse ben daha da ağır basıyor. Acemilik gibi ustalık da elimi kolumu bağlıyor. Korkuyu böyle dört koldan yaşıyorum. Böyle gidip geliyorum bu dünyada.
GÜLİN TOKAT — İlhan Berk'in papazlık dediği, değişmeyen keşişçe tavrın nedeni nedir?
ECE AYHAN — Bir kere şöyle bir zorluk var. 1931 doğumluyum, ancak 1956'da yayınlayabildim. Ortaokuldan beri yazıyorum ama, kuralları bilmiyordum. 1956'ya dek

pulu yapıştırıp gönderiyordum. Oktay Akbal Vatan Gazetesi'nin sanat danışmanlığını yaptığı yılları anlatan, —eski günleri hatırlıyorum— bir yazısında "Ece'den 90-100 dizelik şiirlerin olduğu, kalın zarflı mektuplar gelirdi. Okuyucuyu şaşırtmamak için yayınlansın diye veremezdim" diye yazdı. Erdal Öz de Türk Dili dergisinde yayınlanmayan 30 şu kadar şiirimi bulmuş.

Kısaca 1956 sonlarına kadar ortalıkta yokum, her anlamda yokum. İlk kez *Pazar Postası* dergisinde *1956 Temmuz*'undan sonra her 15 günde bir yayınlandı bir şiir. İlki "İbraniceden Çizmek" olabilir. İlhan Erdost'a sormuş; "Kim bu?" Muzaffer de "İstanbul'dan biri; gönderiyor" demiş. 1956'da birdenbire devreye girişim öncekilerin yayınlanmamış olması yüzünden. Roland Barthes "Garip olay" der. "Fransa'daki yazarlar karşı oldukları yapının dilini kullanıyorlar." Bana duyulan olumsuz tepkinin bir nedeni de bu herhalde.

GÜLİN TOKAT — Yıllar önce Milliyet Sanat dergisinin "şiirimizde gençler" konulu sayısında İzzet Yasar II. Yeni içindeki yerinizi "gerçek bir epistemolojik kopuş kimliği"yle konumlamıştı. Konuşma boyunca İlhan Berk de neredeyse II. Yeni demenin Ece Ayhan demek olduğunu savundu. Her iki görüşte ortak olduğu sezilen aykırılığınızı nasıl düşünebiliriz?

ECE AYHAN — Bir kere ben marjinal bir adamım. İlhan da bir yazısında "lanetli şair" diyor. Bence marjinallik önemli. Ben edebiyat tarihi diye birşey bilmiyorum aslında. Uydurmadır. Okuldayken Reşat Nuri Güntekin'in "Miskinler Tekkesi" romanına değin yalnızca genlerin meslekleri de taşıdığını öğrenmiştik. Cevdet Kudret'in Hikâye ve

Roman Antolojisi'nde "Miskinler Tekkesi," bölümünü okuduğumda, romandan alınan "Temaşalık" parçası şaşırttı beni. Böyle bir yetkinliğe çok az rastladım bir düzyazıda. Romanı okudum. Güntekin'in en güzel romanı. Ama gündemde yok. Bunun gibi bir sürü örnek var edebiyat tarihinde. Beni edebiyat tarihlerine almamaları yerinde. Toplu çekilmiş fotoğrafları sevmiyorum, düşüncemin iktidarda olmasını istemem.

GÜLİN TOKAT — Şiirin, düşüncenin dinamik sürekliliğini her zaman ve bütünüyle yakalayabileceğinden kuşkuluyum. Bir şiiri bitirip yazılana bakınca pişmanlık duyduğunuz oldu mu?

ECE AYHAN — Bir kez "Ut" şiirinde. "Tanzimat fermanında unutulmuş hacivat" dizesinde unutulanın Karagöz olması gerektiğini düşünmüştüm, sonradan. Yine de Hacivat ve Karagöz ayrımının bir ağız dalaşı olmaktan öte fazla bir önemi yok.

İLHAN BERK — Benim sonradan "keşke şöyle olsaydı" diye bir düşüncem olmadı. Şiiri yırta yırta, yırttıklarıma da bağlı kala kala —yani şiirin kendi egemenliğine— gittiği yeri izledim ben. Şiir kendi serüvenini —bu elbette önceden tasarlanmış bir serüven değil— kendinin yarata yarata sürdürdüğü bir serüvendir bu. Kendi düğümünü kendi atar. Şiirin hayatına 'müdahale' edilmez.

TÜLİN TOKAT — Şiirin kendi egemenliği?

İLHAN BERK — Bir şiir kendi serüvenleriyle, kendi yaşamlarıyla gelip vurur. René Char "bir mutlu vakittir şiirin gelme vakti" der. İşte bu vakit geldiği zaman o kendi başına ilerler, ben onun kendine özgü bu serüvenini kabullenirim. Ona bağlanırım.

GÜLİN TOKAT — "Esin"e inanıyor musunuz yani?
İLHAN BERK — Öyle mutlu bir vakte inanıyorum. Ama bu her zaman böyle değildir. Ben şairliği bir uğraş olarak da düşünen bir adamım. Denizin durgun vaktini bir süre seyredip onu bulandırma yolları aramak... Uğraş işte burada başlar.
GÜLİN TOKAT — Yanılmıyorsam "Şiirin Gizli Tarihi"nde sabahların şiire uygun olmadığını yazmıştınız. Yine de sabahları çalışmanızı nasıl açıklıyorsunuz?
İLHAN BERK — Sabahın uygunsuzluğu usun canlılığı yüzündendir. Sabahları sevmemem önce buradan geliyor. Ama usu yıkma işi sabahın içinde olmaz demiyorum. Hem ben genel olarak bir şiire sabah başlamam. Başlanmış bir şiiri sürdürürüm.
GÜLİN TOKAT — Usun canlı olduğu saatleri şiire düşman görme eğilimini taşıyorsunuz. Bütünüyle rasyonel ve epistemolojik bir temele oturduğunu düşündüğüm Ece Ayhan şiirine bağlılığınız nereden geliyor öyleyse?
İLHAN BERK — Ece Ayhan kapalı bir şairdir ama, bu anahtarsız olduğunu göstermez. Zor dediğiniz bu anahtar olsa gerek. Bazı şairler anahtarı okurun eline hemen vermek ister. Ece bu konuda kıskançtır. Onun yoğurt yiyişi... Kısaca bir yöntem sorunu.
GÜLİN TOKAT: Bu tutumda okurunu kendi seçme isteği, başka bir deyişle şiirini güvendiği ellere bırakmak isteği var gibi...
İLHAN BERK — Öyle olduğu açık. Ama galiba sadece yazmak önemli, okur çünkü hep arkadan gelir. Eleştirmen de. İkisi de beni ilgilendirmez. Kimseye beni eleştirmek hakkını vermem ben. Yazmak, bir o önemlidir.

ECE AYHAN — Okur önden de, yandan da, arkadan da gelmiyor bence. Okur yok. Okur silinmişti II. Yeni döneminde, şimdi bilmiyorum. Okurun şiir algılama değer yargılarına karşıyım, bu konuda akıl yürütmelerine de. Okur akbabaydı, akbabadır hâlâ. Yine de bir şiir yazarken hep omuzumun üzerinden bakan birilerini duymuşumdur. Bir şiirimde (Mısrayim) ona "simruğ" dedim.

İLHAN BERK — Marquez gazetecilik yaptığı sıralarda "Yaprak Fırtınası"na da başlamıştır. Bir otel odasında bu ilk romanına çalışır.

Henüz bir yazar olarak yoktur Márquez. Bir haftalık otel borcunu da ödeyememiştir. Otelden atılmamak için 'Yaprak Fırtınası'nın müsvettelerinin rehin bırakılması önerisini kabullenen otel katibi, Marquez ünlenince de 'Yüz Yıllık Yalnızlık'ı imzaya getirir. Böyle bir saygın toplumdan yoksunuz biz. Boşlukta yazıyoruz.

ECE AYHAN — Yani 'teşrih' masasında dikiş makinesi ve şemsiye! (Lautréamont). Üç ayrı mekânda gereken üç ayrı eşya!

İLHAN BERK — "Nerde ölmek istersin?" diye bir soruyu ilk kez İkinci Yeni sordu örneğin.

ECE AYHAN — İkinci Yeni Akımı daha birçok başka soruyu da akla getirdi. Bence epey soru işareti vardır; birçok dizenin de sonunda. Kafamızdaki, gönlümüzdeki şiirlere geçmiştir.

İLHAN BERK — Erotizm sorusunu da sormuştur.

ECE AYHAN — Bir İlhan, bir de Cemal'de erotizm çok ağırlık taşıyor. Uslanmaz iki çocuk bunlar. Daha doğrusu iki yeniyetme.

İLHAN BERK — Yine İkinci Yeni'den sonra kadınlar 'saç-

larını çözdüler'.. Ama, hâlâ vücutlarına bakmaya korkuyorlar. Vücutlarını hâlâ cehennem olarak düşünüyorlar.
ECE AYHAN — İkinci Yeni Akımı herşeye kuşkuyla bakar, bakıyor.
İLHAN BERK — İlk 'sivil' şiiri de İkinci Yeni yazmıştı. Sonra çocuklar yine ilk kez İkinci Yeni'de gülmüştür. Yurttaşlık dersini de ilk o zaman astılar.
GÜLİN TOKAT — Az önceki soruna dönerek; "İkinci Yeni anlamı umursamadı" biçimindeki yargılara bir ölçüde neden olduğunu düşündüğüm İkinci Yeni içindeki kimi şairlerin 'anlam' karşısındaki farklı tutumunu değerlendirerek, anlam değiştiriminin, sözdizimi değiştirilmesiyle ilgisine değinir misiniz?
İLHAN BERK — Benim deformasyondan anladığım şimdiye dek yazılan şiirde dili başa alıp bütün boyutlarında gitmektir. Dilin bütün boyutlarını dünyayla, insanlarla, eşyalarla yıkamaktır. Dilin bir çılgınlığını yaşamak! Aslında Ece şiirinde dilin tepetaklaklığı deformasyonu öne almak değildir. Anlamla ilişkisi sonucu çarpıktır o. Bana hücûm edilirken dili bozduğum hep söylenmiştir. Doğrudur da.

Ben yıktığım bir yıkıntıdan çıkıp gelmek istedim. Hem ben II. Yeni'yi yazılagelen dili bozma olarak anlıyorum. Anlam deformasyonu "Perçemli Sokak"ta da vardır. Ama II. Yeni'yi işaretlemezse, bu yüzden işaretlemez.
ECE AYHAN — "Telgraf tellerinde gemi leşleri". Burada anlam değiştirimi bile yok. İki demir tüccarı telefonla konuşmuş olsaydı iyiydi.
İLHAN BERK — Bence dil bozulmuyor burada. Bozulan görüntü, biraz da anlam. Ben burada yalnız büyüdüm. An-

lam anlayışımı bir belirginliğe getirdiğimi söyleyemem hâlâ. Eşyayı adıyla çağırmayı yeni yeni öğreniyorum.

ECE AYHAN — İlhan konuşurken aklımda hep bir dize vardı: "Rastıkları kaşlı hiç". Sözdizimi değişmedikçe anlam değiştiriminin de olmayacağına bir örnek.

GÜLİN TOKAT — Benzer bir sözdizimi Oktay Rifat'ta da var. "baktım elimde denize nar şerbeti"

ECE AYHAN — 1957 Ocak'ında Pazar Postası'nın ilk İkinci Yeni Akımı soruşturmasında "patlatmak için bayramlarda çocuklara alınan balon"lara benzettiğim "Perçemli Sokak" (1956)'dan bu yana ilgimi çekmeyen bir şair idi o. Rifat. Ama 1970'li yıllarda yazdıklarıyla padişahların içine girdi ve kendini söyledi. "Mısır Dönüşü", "Fatih ve Elma", "1503 Depremi", "Fatih ve Zaman"... gibi ("Hürrem Sultana Gazel" bir yana) hepsini sevdim. Fatih ve Zaman'da "ararım delice" der. Sözünü ettiğiniz yeni sözdizimine de bu yıllarda el attı, anlam değiştirimine de...

GÜLİN TOKAT — Bir ara "anlam şairin karnında kalabilir, sorumluluk şairindir" demiştiniz. Anlamın nerede kaldığını nasıl saptıyorsunuz?

ECE AYHAN — Bir şiir yazarken önce o şiirin düşüncesi olur. Kımıldadığını duyunca bitmiştir şiir. Nokta koyarsın. Bazen noktadan sonra bir tedirginlik kalır, anlam karında kalmıştır. Oysa 'şiirin karnında' kalmalı. Şiirin böğrüne geçmeyen anlamın sorumluluğu şairde! Sözgelimi bu yazıda bile böyle bir tehlike var. Yoruma açık ve değinilip geçilen konular yüzünden kendimizi olabildiğine bütünüyle ortaya koyabilecek okuyucuya ulaşabilecek miyiz acaba?

GÜLİN TOKAT — Anlamdan söz etmişken II. Yeninin "anlam" karşısındaki tutumunu irdeleyebilir miyiz?"

İLHAN BERK — Varlığı tedirgin eder beni. Varsa üstünü hep çizerek bakarım ona. Silmek için de uğraşırım. Varlığını iyice altlara attığım zaman rahat ederim. Yolunu kaybetmiş bir çocuktur anlam benim için. Yolunu bulmasını ise istemek aklımdan geçmez. Ama durmadan arasın isterim, önüne gelen sokaklara girsin çıksın isterim. Birden yolunu buluverirse de: "yok burası değil" demeli. Anlam çıkarsa rastlantısal çıkmalı, başını göstermeli sonra alttaki yerine çekilmeli. En eski mezarlığından çok sıkıldıkça çıkmalı. Bilincin uyuduğu, felç olduğu, onmaz hâle düştüğü zaman göstermeli yüzünü. Kendi adıma böyle diyorum. Toptan yanıtlar bana göre değil.

GÜLİN TOKAT — Şiirden başlayarak diğer sanatlarda da II. Yeni'nin etki alanlarına değinebilir miyiz?

ECE AYHAN — II. Yeni bir kadın, kapıdan baktı gitti bir kıpı (an), otuz yıldır bir türlü karar veremediler; güzel miydi, çok mu güzeldi, dünya güzeli miydi? II. Yeni akımı düz yazıyı da etkiledi. (Orhan Duru), ama tersi de oldu zaman zaman (Vüs'at O. Bener). İkisi de burada kalmayıp yukarı çıktılar. Vüs'at O. Bener bence önemli yazar.

İLHAN BERK — Ben II. Yeni'nin etki alanını Mehmet H. Doğan ve Turgay Gönenç'in antolojisini karıştırdığımda görüyorum ki; Oktay Rifat, M.C. Anday ve Necatigil de bu antolojiye alınmışlar.

ECE AYHAN — Başka temel sorunlarda da yanılıyor ve yanıltıyor.

İLHAN BERK — Oktay Rifat'ın "Perçemli Sokak'ını ben çok ayrı düşünürüm. Daha çok gerçeküstücü bir anlayışın kitabıdır o.

ECE AYHAN — Evet II. Yeni'de işi yok!

İLHAN BERK — II. Yeni ile bir akrabalığı varsa, olsa olsa çok uzaktandır. Anlam konusundadır derim. Bir başka boyut yakınlığında.

ECE AYHAN — Belki ilerde evlilik yoluyla olabilir.

İLHAN BERK — Antolojiye Anday'ın Odysseus'undan örnekler alınmış. Bu kitaptaki dil gerçekten II. Yeni'yi yakından izleyen bir dildir. Necatigil'e gelince, "Arada", "Yaz Dönemi" kitaplarında II. Yeni etkisi açıktır. Şunu da söylemek gerekiyor, bir akım çıkınca yaşayan ozanlar dışında kalamazlar. Nitekim I. Yeni sırasında Tarancı ona sokulma gereği duydu, Dranas yalnızlığı seçti ve öyle kaldı.

(*'Gösteri'*, Şubat 1985)

"BEN KOLSUZ BİR HATTATIM, AMA YİNE DE ÇİZMEYE ÇALIŞIRIM"

ENVER ERCAN — Şiirinizin odak noktasını 'tarih' oluşturuyor. Ama şiirinizi kurarken öyle "ayağa kalkınca görülebilecek" tarih değil de tarihin az bilinen ayrıntılarını yeğliyorsunuz. Söze bunun nedeni ve genel olarak 'tarih'le olan ilişkiyle başlayalım.

ECE AYHAN — İşe, 'tarih'le (yani *'bugün'*le) ve tarih'ten (yani *'bugün'*den) başlamak iyi. Haziran 1985.

Bir şey söyleyeyim size; ben her 'dönemeç'te, önce, bir başına bırakılırım. Şimdi özel yaşamı burada dışarı koyalım, dışarda. 1954'den bu yanaki 'düşünce' ve 'şiir' serüveni de böyle gitti, gidiyor, gidecek. Yaklaşık 31-32 'insan yılı'! (İçinde yaşadığımız bu *'örgütlenmiş sorumsuzluk'*u alabildiğine yadırgarım, yadırgayacağım. "Benim davam dîvana kalsın" demiyorum; *'dünya iyi ki vaktimi alıyor'* diyorum, alsın!)

Ne diyorduk?.. Evet, 50 milyonluk bu coğrafyada hazır avrat ve hazır at bulup *'yeni oturuvaran'*lar, ne hikmetse, 'vurucu ve gerçek tarih' ne söz! 'tarih'le de pek ilgilenmezler.

(Şimdi 'genetik' de eklendi buna. Aslıhan Tolun'un [laik] *anlayış*'ı ile Hüseyin Hatemi'nin ['çoğunluktan' anlamında] *'izan'*ı kesinlikle gerçek bir *'yürüyen çelişki'* değildir, adetâ danışıklılık! İkisi de *'yukarda'*dır çünkü. —Ama çeviri de olsa yaklaşımları sağlıklı olan Aslıhan Tolun'u ilerde dikkatle izlememiz gerekiyor. Başka bir bağlamda *'anayasa genetiki'* üzerinde duran Lütfi Duran'ı da. Buna İdris Küçükömer'i de, Asaf Savaş Akat'ı da, Türker Alkan'ı da, Yalçın Küçük'ü de, Şerif Mardini de, Emin Değer'i de, Aziz Nesin'i de, Ali Sirmen'i de.. katabiliriz. 'Yeni oturuvaran'ların da mal ve meta üretimi dışında, işleri güçleri hurafelerledir. (Galatasaray'ı bitirenler, [Yalçın Küçük'ün deyişiyle] *birdenbire*, İnan Kıraç'ın başkanlığında ve Gül Baba masalıyla okullarının kuruluşunun 500. yılını törenlerle kutlayıverdiler! Bir uzak geçmişte de Fuat Köprülü Osmanlı devletinin bir imparatorluğa dönüşmesi-

ni –bir anlamda– 'uhrevî' nedenlere bağlıyordu! Hüseyin Hatemi gibi, Melih Cevdet de İsviçreli Eric von Däniken'i bilim adamıymış gibi gösterebiliyordu! Türk aydınlarının (ben ancak *'okumuşlar'* diyebiliyorum) herhangi bir biçimde ütopyası olmuş ya da varmış gibi Mina Urgan da bir ütopya kitabı derleyebiliyordu... Bitmedi, bitmez de.)

Velhasıl, adı geçen bu *'yeni laikler'* insanın öldüğü zaman çürüyüp dağılacağı (çoktan geçilmesi gereken) olgusunun duraklar'ında durulmasını hem kendileri, hem başkaları için yeterli bulurlar, bulacaklardır da! Onlara göre; 'topluluk'umuzun algı ortalamasının (ve kendi algı ortalamalarının da) bu aşamasında, değil *'sıkı tarih,* 'sıkı şiir' bile olmasın! Çarpım cetvelinin nesi var? Şiirde ve düşüncede logaritma olmasın! Yeni (tehlikeli) veriler aranmasın! Ve en önemlisi; şiirde ve düşüncede kesinlikle sıçranmasın! (Memet Fuat).

Geçenlerde Doğan Özlem'in 'Tarih Felsefesi' derlemesini okumuştum; doğallıkla 'Türkiye bölümü' orada yoktu.

'Tarih'e biraz yaklaştığı söylenegelen Yahya Kemal'in bu ilginç konum'u üzre benim öteden beri kuşkularım vardı. Geldik 1959'a. Üç adlı bir hoca eski Park Otel söyleşilerinde bulunmuş ve *'Devlet Şairi'*nin ağzından duyduklarını yazmıştı (canım yazı! canım Gütenberg Galaksisi!) Kitaptan Yahya Kemal'in Osmanlı tarihinin gerçek bamtelleriyle ilgilenmediği ve tarih yerine fanteziler kurduğu, tarihsel fıkralar anlattığı ortaya çıkıyordu. Herhangi bir geleceğe açılan (tehlikeli ya da tehlikesiz) *'görünge'*, *'işletilen yürürlük'*, özel bir perspektif yok. (Onun kendisi de, şiiri de 'laik'tir evet.)

'Çok Eski Adıyladır'da, VII. *'meclislik'* olan 'Deniz

Kıyısında Bir Otağ' bir gün okunursa oradaki 'sepici Kemal'in Yahya Kemal olduğu bulunabilir. (XX.deki 'Yelekli Tevfik'in de Tevfik Fikret oluşu gibi. İşbu 'meclislik' Türkiye'de bir ütopya kavramının bile olmadığı, olamayacağı üzerine kurulmuştur.) Avnî, elbette 1481'de kokmadı, kokamazdı da! (Çünkü *'yukardakiler'*, 'iktidardakiler', yani 'padişahlar' kokmazlar özellikle! tarihte hiç kokmazlar! Hakareti de ederse ancak onlar başkalarına edebilirlermiş!) Dericilik, sepicilik o *karasaban imparatorluğu*'nun belli başlı uzluklarındandır! O 'boğa'nın (Fatih Sultan Mehmed, Bellini'nin bir resminde, yandan ve çok kalın boyunlu göründüğü için öyle dedim) bağırsakları çıkarılmış ve içi tuzlanmış. (1970. Ankara. Türk Tarih Kurumu kongresinde okunmuş bir 'bildiri'.) Yani bir tür 'tahnit', 'mumyalama'.

Bir şair, şairse, 'tarih'in işleyen (ve işletilen) Mekik'ini de bilmesi gerekir sanırım. Bereket, Yahya Kemal fantezilerini pek şiire taşımamış. (Bugün de kimi ameliyatlarda iplik olarak kullanılmak üzere dışarıya [yeni padişahların da] ince bağırsakları(nı) *göndeririz!* (Herhalde biliyorsunuz, şimdi mutfak eşyalarına da, manifaktüre de 'ağır sanayi ürünleri' deniyor! diyorlar!)

Bir şiirin, hele *'sıkı şiir'*in ('su geçirmez' anlamı da varmış 'hermétique'in; Mehmet Günsür söyledi) tarihten çıkmasını önermiyorum, hayır, bütün bütüne hayır! Ama diyorum ki, tarihi bilin de, *şiiri kurarken* bilmezlikten gelin; 'tecahül-i arifâne'. (Şiirde herhangi bir noktalı virgül bile küçümsenmemeli, hele yerini bulmuşsa!)

Ben okullarda okurken de (Karagümrük'te 19. İlkokulda [Hırka-i Şerif] okumuştum.) Müfredat programında

'büyütülmüş' (*'blow up'*) adamları ve takvimleri bellemek durumunda değildim. 'Düz-tarih'te, her bir şey, *tahtada*, sırasıyla ve sırayla, hiç kurgu yapmadan ve kronolojik olarak anlatılacaktır! hocalar böyle isterlerdi. Şimdi herhalde tahtaya falan kalkmış değilim ve sözgelimi şu soruyu ben size soruyorum:

Osmanlı aşireti, (özellikle) küçük baş hayvanlarını (debbağlığın, sepiciliğin çok eski olduğu anlaşılıyor, anlaşılır) Domaniç yaylasına çıkardıkları günlerden, bir imparatorluğa *nasıl* varabilmişlerdir?

İzin verirseniz sorunun karşılığını da ben vermek isterim:

'Düşünce' ve 'şiir' .. gibi insana ve insan toplumlarına ilişkin her şey çoktan tasını tarağını, dengini toplayıp Batı'ya kaymıştı, (Akdeniz bırakılmış ve 'insan-insan' Okyanuslara açılıyordur) Doğu'nun da (ve 'büyük kaçgun'un da Anadolu'da izleri silinmemiştir daha: Selçuklular ve Moğollar ya da Moğollar ve Selçuklular!) kendini koruma ve savunma içgüdüsüyle bir *'toparlanma imparatorluğu'* ya da bir *'imparatorlukta toparlanma'* kurması gerekiyordu, gerekmiyor muydu? biraz da gönülsüz bırakılmış topraklar üzerinde. — Ama Batı'ya gidenlerin, kayanların kesinlikle herhangi bir biçimde gözü arkada kalmamıştır: "Ben kemiklerin bekçisiyim" diyenler bir yana, (Doğanın eytişimi ile tarihin eytişimi elbet farklıdır ama her ikisi de herhangi bir 'boşluk'a, 'boş bırakılma'ya izin vermezler. Bir 'boşluk' hemen doldurulur! —ben bu olguyu kendi yaşamımda iki kez yaşadım!— O zamanki özel koşulları, sonradan görülen düşleri ('gölgesi dünyayı tutan çınar' ve 'karna giren ay') Edebali'nin hayır duası, çeyitli Baba'ların,

nefesleri, bu arada Geyikli Babanın da, 'Bâciyân-ı Rûm'un desteği! Rum Tekfurlarından kız almak... (v.s. gibi) 'yeni oturuvaranlar' *çok iyi anlatmışlardır, ben yeniden anlatmayayım.*

Bizimkiler yine sinirleniyorlar. "Batı neden bizi uygarlıktan saymıyor?" diyedir. Ne var bunda? 'Düşünce' Batı'ya kayarken bir şey bırakılmamıştı ki. (Kalan birkaç parça resmi de —'resim kırmak'ta da gecikiliyor— hem Sofu ve hem Sarı ['Sarışın Osmanlı tarihçileri' herhalde buradan kaynaklanıyor] Beyazıt yaktırdı. 'Çoğunluk', ortodoksluk,' 'sertlik' adına babasının getirdiği ressamları kovdu.) (*1968'de* bir gün Sezer Tansuğ bana, II. Beyazıt bu işleri işlediği için "eline sağlık!" demişti.) Her gün yeni bir şey öğreniyoruz; iktidardayken de iktidar kapılırmış, kapılabilirmiş demek!

"Yeni oturuvaran'lar ya da 'yeni laikler' (işte bu noktada birleşebilirler ve gerekirse sağ sol olur, sol da sağ! Osmanlı, özüne İstanbul'u ayırarak (kayırarak). İstanbul'a yepyeni bir 'şiiri, yepyeni bir 'düşünce' getirmiştir derler! (F. Köprülü de çırpınıp durmuştur, Osmanlı *kurumlarının* Bizans'tan alınmadığını kanıtlamak için!)

'Az bilinen ayrıntılar'a gelince. Böyle bir şey yok tarihte. 'Tevhid-i Tedrisat'ı gözeten Talim Kurulunun okullarında tarih hocaları tarihin belkemiklerine, eksenlerine "ayrıntılardır, oralardan sormayacağız" diyorlarsa, ben ne yapayım.

ENVER ERCAN — Söz Tarih'ten açılmışken; siz, Osmanlı toplum yapısını ve bu yapının günümüzdeki uzantılarını da eleştiriyorsunuz şiirlerinizde. Sizi böyle bir hesaplaşmaya götüren etkenler neler?

ECE AYHAN — Spain adlı bir Büyükelçi şunu der: "Sizin bin yıllık çizginiz çizilmiştir" ('Yazar' Ufuk Güldemir'in küçücük yaşamında en büyük olay bence budur.)

'Tarih'le hesaplaşmak, gibi gençirisi bir düşüncem yok. Sonra ben bir tarihçi de değilim. Herkesin okuduğu el kitaplarını okuyorum, o kadar. 'Tarihle hesaplaşmak' koşukla yazan 'büyük sesler'e özgüdür! (Bakın Can Yücel için kullanılabilir bu, valla içtenlikle söylüyorum!)

ENVER ERCAN — Gerek, sizinle yapılan konuşmalarda, gerekse düzyazılarınızda toplumumuzda bir kültür çarpıklığından, hatta kültürsüzlükten söz ediyorsunuz. Bunu biraz daha somutlasak?

ECE AYHAN — 'Kültür' sözcüğünü ben hiçbir zaman 'küf'ler, halk oyunları, arpa ekimi, kapkacak, v.s. olarak anlamadım. Yazılarda sözünü ettiğim şey de herhalde bir çömleğin yumru yumru oluşu değildi ve değildir. Enstitülerin ve (Turizm, Tarım, Sanayi... gibi) Bakanlıkların uzluk alanlarına girmem; gerçekten bilmediğim konulardır bunlar.

Mübeccel Kıray karasabanın bu topraklarda üç bin yıldır kullanıldığını söyler, Hititlerden bu yana. (Makineyi yapan' bir toplum'un değişmeleriyle, nedense kullanan' bir topluluk'un değişmelerini nerdeyse özdeş tutuyor!) Kağnıyı da ekleyeceğim ben buna (gıcırtılar Aşağı Mahalle'den başlayarak duyulurdu, II. Dünya Savaşı yazları, çocukluk, Yalova köyü).

Bir gün Kızıltoprak'ta konuşuyorduk. Cemal Süreya bana uzatma işareti'nin (^) (yani harfin üzerindeki şapkanın) bir 'uygarlık göstergesi' olduğunu söylemişti. Bilirsin, 'okumuşlar' bile '-sel', '-sal,' ekli sözlüklerde bocalarlar.

ENVER ERCAN — Kınar Hanımın Denizleri'yle Devlet ve Tabiat okurla iletişim kurdu. Kullandığınız birçok sözcüğün ve deyimin (yine de) bilinmemesine karşın kurdu. Bunun nedeni, bence bu iki kitabın, özellikle de Devlet ve Tabiat'ın 'yaşamakta olan'ı şiirleştirmesinden, şiirlerin temaları yönünden geniş bir tabana oturmasından, şiir geleneğimize yatkın, dilin işlek ve açık, çağrışım yükünü korumakla birlikte anlam katmanlarının bir mimariye yedirilmiş' olmasından kaynaklanıyor. Bu yüzden şiirinizin (aralarındaki sıkı ilişkilere karşın) iki koldan yürüdüğüne inanıyorum. Kınar Hanımın Denizleri ve Devlet ve Tabiat, bir kol; diğer dört kitabınız ayrı bir kol. İkinci kolda sözünü ettiğim özelliklerin tam tersini görüyorum. Böyle bir yaklaşıma sizin diyeceğiniz nedir?

ECE AYHAN — Bence, 'sıkı' kitaplarım 'Bakışsız Bir Kedi Kara' ile 'Çok Eski Adıyladır'. Benim meramım başka. Siz 'Devlet ve Tabiat' adlı o orman kitabını ölçüt olarak almayın. Düşünün ki ben, sözgelimi kolsuz bir hattatım, kolsuzum ama yine de çizmeye çalışıyorum.

ENVER ERCAN — Bir de şiirinizdeki insan öğesine değinmek istiyorum. Şiirlerinizde, genel de toplum dışına itilmiş, dışta bırakılmış insanlar yer alıyor.

Neden insanın ve yaşamın negatif görüntülerini yeğliyorsunuz?

ECE AYHAN — 'Negatif gerçeklikler' demişti Sezai Karakoç 1958'de. Sonra bir fotoğrafın arabı 'rötuş'suzdur. İnsanın şiirde ve tarihte kendine çeki düzen vermesini doğru bulmuyorum bulmam ben.

ENVER ERCAN — Şiirlerinizde muhalif bir kimlikle

karşılaşıyoruz. Oysa siz düşüncenizin ve şiirinizin "yukarı" gelmesini istemiyorsunuz. Neden?

EC EAYHAN — 'Herkes', şu ya da bu biçimde, derece derece iktidardadır. Benim yaşadığımca ve gördüğümce ve duyduğumca 'masa'nın bir yanıyla, öbür yanı arasında, kesinlikle bir ayrım yoktur. Ben işte bu 'masa'ya oturmuyorum o kadar. Oturmayacağım.

(Ben çok küçük ve belirli bir 'düşünce'nin ilk basamaklarındayım daha. Ve bildiğimce; tarihteki herhangi bir insan düşüncesi de, hele bu 'düşünce' kurulu hoşgörünün sınırlarını yokluyorsa, üzerinde hiç durulmadan 'aykırı dallık'la (heterodoxie') suçlanıp dıştalanıyorsa bir şeyleri dingildetmeden, seyirmeler yaratmadan ilerleyememiştir. İlerlemez. Olanaksızdır bu! Ben akla gelebilecek her türlü belayı göze alıyorum; hepimiz biraz ve çünkü 'kara kamu'yuz, 'ilerdeki'; 'müstakbel'. Ama yine de herhangi bir uzak ve yanlış iki alınganlığa yol açmaması için bu 'masa' meselesini, kimi nesnel karşılıklarıyla birlikte, anlatayım peki.)

Eskiden devlet katlarında 'saltanatın yüceliği' mitosu varmış. ('Yer' aynı kalıyor, 'zaman' değişiyor.) Bugünkü 'tasarım'larında *da* 'yücelik'le aynı şey demek olan 'dokunulmazlık imgesi' yaratılıyor matematik gereği. 'Masa'yla tam tamına bugünü anlatıyorum ben. Ama örnekleri temelden, geçmişten vereceğim.

Şerif Mardin'in' Merkez-Çevre İlişkileri'ni okuyorum. Halil İnalcık'tan alıntılamış; 'Merkez'dekiler taşrada toprak edinince 'Çevre'sel tutuma kayarlar. Özer Ozankaya; öğrencilerin yüzde 50'si, köylülerin ise yüzde 64 ile 68'i genel oy verme hakkının sürmesi gerektiği kanısın-

dadırlar... Şerif Mardin'in, kendisi; hükümet partisini (1912-13, İttihat ve Terakki) tutan eşrafın sayısı muhalefete katılarak kendilerini kazançtan yoksun bırakan eşraftan daha kabarıktır... Bir Fransız insanbilimcisi; iki Türkiye var, biri 'hükümet Türkiyesi', öteki 'kırsal gelenekli Türkiye'. (O yüzden ben Yaşar Kemal'e "romanın İbrahim Tatlıses'i" diyorum)...

Asaf Savaş Akat da Murat Belge'yle söyleşi yaparken "bizim takımın o zaman (1970 öncesi) 'hükümet'e geleceğini sandığımız için sivil toplumun kurumları olan özel üniversitelere karşıydık" diyor.

ENVER ERCAN – Peki Cumhuriyet sonrası Türk şiirinin gelişimi ve 70'li yıllardan sonraki şiirimiz hakkındaki düşünceniz nedir?

ECE AYHAN – Çağdaş Türkçenin şiiri, bana göre, 1955'ten sonra başlıyor. Önceki provaları 'J.P. Sousa' çok iyi anlatır, yani bir 'Marş Kralı'.

Benim öznel seçmelerim, şiiri meslek olarak ele alanlar olacaktır elbet! Nâzım Hikmet, Sait Faik, 1946'ya dek Dağlarca, Cemal Süreya, Diranas, İlhan Berk, Sezai Karakoç... (Ve Can Yücel'in bir tek şiiri, 'Hayatta Ben En Çok Babamı Sevdim'!).

ECE AYHAN — Turgay Özen *'Karaltı'* şiirlerinde özel *sözlükler* kullanmış mı? *(Lexikon)*
İLHAN BERK — *Karaltı*'nın benim için tek büyük sözlüğü: "çocuk".
...
AHMET SOYSAL — Çocuk her yerde karşımıza çıkıyor.
...
İLHAN BERK — Ece Ayhan ne düşünüyor acaba? Benim ortaya attığım bu temaya yaklaşır mısın?
ECE AYHAN — Ben 'küçük çocuk' diye yaklaşıyorum.
AHMET SOYSAL — Çocuk derken - cinsellikten ayrılmıyor çocuk. Hemen yan yana.
...
İLHAN BERK — Balthus'ün *Çocuklar* kitabını kurmuş gibi geliyor bana. Yani masum çocuklar, biraz çekingen çocuklar. Ama protestosu olan çocuklar.
ECE AYHAN — Ama 'defterler' de var. Bak ne diyor: "İçi zenci dolu defter."
İLHAN BERK — Şiir'le 11. sayfadan başlayan bölüm, 54. sayfaya kadar sürüyor. Bu bölüm, bence kitapta en önemli bölüm. Niçin önemli olduğunu ilerde anlatacağım. Bu

kitapta, sizce bir bölüm ayrımı var mı?
ECE AYHAN — Var. Kesin var.
AHMET SOYSAL — Var.
ECE AYHAN — Ben dizeli olan bölümü, *altı*'yla başlayan bölümü ayrı aldım. Onu ayrı sanıyorum.

...
...

AHMET SOYSAL — Ayrı parçalılık türleri söz konusu kitapta. Birinci bölümde de parçalılık var. Ama o daha kurulmuş, ve aslında yine de daha... ne diyebilirim... tekil, ya da tek yanlı, ya da kanal izlenimini veren bir parçalılık... Orta bölümde daha özgür bir okuma geliyor aslında, birincisindeki *başdönmesi* etkisi burda yok.
İLHAN BERK — Ben bütün kitabı düşündüğüm zaman dedim ki çocuk, büyük tema'sı. Çocuk dediğim zaman, cinselliği yanında değil, içinde görüyorum. Kitap, müthiş cinsel bir kitap. Büyük tema o. 'Karaltı'da şöyle bir şair tanıyoruz: yasakları, çocuğun gözüyle gören, ve çocuğu yasaklardan, baskılardan, bir çeşit kurtuluş, bir çeşit karşı duruş, bir çeşit ayaklanma durumuna getirmek istiyor.

...
ECE AYHAN — Turgay Özen *'Çile'*yi de biliyor. (*Passion.*)

...
İLHAN BERK — Yani, ben çocuk sözcüğünü kullandığım zaman, cinselliği bütün kitap boyunca gördüğümü söylemek istiyorum. Ölüm tema'sına gelince, sanıyorum o kadar bir ağırlığı yok. Çocukla cinsellik büyük ağırlık kuruyor kitapta. Bu aynı zamanda çağdaş bir yaklaşım oluyor. Yine içerik olarak da "marjinal" bir şiir dedim, "mar-

jinal" bir şiir derken içerik olarak da koyduğu şeyin böyle bir "marjinal"liği var benim için. İki önemli nokta bunlar.

ECE AYHAN — Aynı zamanda "handikaplı" demeyi de içeriyorsun tabi.

AHMET SOYSAL — ... Bir de Ece Ayhan'ın söylediği "çile" ... İşte o renk var... kitabın rengi... adının da belirttiği: *Karaltı* ... Bütün bunlar ölüm ile birlikte sanırım. Kurumlar var. Devlet var, Tarih var ... Böyle bir bakış açısı da var. Çocukla cinsellik arasındaki bağ, dolaysız bir bağ değil burada; araya birtakım şeyler giriyor, bir ayrım söz konusu burada aynı anda. Hem çocuk cinsellik içinde, cinsellikten çocuğa bakılıyor, çocuktan cinselliğe bakılıyor. Aynı anda, acı veren başka bir durum var, bir yapı var, ve ondan da hep söz ediliyor; buna kimi zaman ölüm diyebiliriz, kimi zaman Devlet diyebiliriz, Okul diyebiliriz. Ki bunlar da sanırım diğer temalar kadar önemli bir yer tutuyor.

...

ECE AYHAN — Bu da bir Tarih anlayışı, bir şey demiyorum. Özel adlar yok da o dikkatimi çekti. Ne kişi, ne yapı, ne kilise, ne cami, ne kent. Hangi kentte geçtiğini aşağı yukarı anlıyorsun.

...

İLHAN BERK — Uçta olmaktan ne demek istiyorsun?

ECE AYHAN — Sen söyledin ya "marjinal". Çemberin en ucunda. İktisat kuramı. Rant kuramını bilirsin Ricardo'nun. Kasaba dairenin ortasında. Kasabaya en yakın yerlerde buğday ekiliyor. Uzak yerlerde de ekiliyor, uçta... "marjinal" ... tarlanın sahibi var. Uzaktakinin nakliye masrafları çok oluyor.

AHMET SOYSAL — Bir anlamda en uçta, bir anlamda en içerde gibi... Yoksa böyle şeyler yazılmazdı.
ECE AYHAN — Piyasadaki buğday fiyatlarını belirleyen en uzaktaki buğday tarlasıdır. Düşünce de öyledir... şiir de öyledir. Ama bunalım olduğunda ilk giden bunlar olur. "Marjinal"a "handikap"lı deyişim o işte.
AHMET SOYSAL — Bir de bunalım varken böyle şeyler yazabilmek var...
ECE AYHAN — Göze alınır birçok şey.
İLHAN BERK — Ben yine kitaba dönerek, onun üzerinde durmak istiyorum. Ece en çok son bölümün kendisini ilgilendirdiğini söylemişti. Ben son bölüme geldiğim zaman Turgay'ın şimdiye kadar kullandığı biçimlerin dışında, onlara karşıt olarak koyduğu biçime baktığım zaman, yine şimdiye kadar sürdürdüğü söylemin bu yeni bir biçimi olmuş, yani yine bugün yazılan şiirin dışına çıkmış burada da diyorum.
...
AHMET SOYSAL — Başdönmesi yaratıyor mu, ne dersiniz? Yani patalojik bir duruma sokuyor sanki okuru da. Fiziksel bir değişmeye uğruyor, uğrayabilir okur burdaki izlerde. O zaman sadece zihnine hitabetmiyor... Zihinden gelmeyen bir güç, zaten zihne hitabetmiyor burda.
İLHAN BERK — Aklın ipuçlarını boyuna koparıyor bu bölümde. Belki böyle anlatabilirim. Şiirde, tabi, akıl kadar bok bir şey yok.
ECE AYHAN — Bazen de gerekli ama sonunda. Düğüm atmak zorundasın. Ben hatırlıyorum, İlhan 1982'de "bana ne?" demiştin, "umurumda değil" filan.

(*Beyaz*, dergisi, kasım 1985)

İÇİNDEKİLER

ŞAİRLERLE FOTOĞRAF ÇEKTİRMEK 7

1984 AÇIKLARINDA TÜRK YAZINI
I — YENİ DÜZYAZI 8
II — TANZİMAT ŞİİRİ 16
III — TOPLUM VE ŞİİR 19
IV — MÜSLÜMAN YA DA 'SÜNNİ'? 21

TURGUT UYAR 27

İLK ADIMLAR 29

RABİA BAYRAKTAR 31

NİGÂR BİNT-İ OSMAN 33

BR KENTİN DİPYAZILARI
MALUMATTAN ASIM BEY 35

ECE AYHAN SORDU, FÜRUZAN
CEVAP VERDİ 37

MEHMET SİYAH KALEM VE
"TEHLİKELİ ŞİİR" 43

İLHAN BERK İLE ECE AYHAN
İKİNCİ YENİ AKIMINI ANLATIYOR 49

"BEN KOLSUZ BİR HATTATIM, AMA
YİNE DE ÇİZMEYE ÇALIŞIRIM" 63

"KARALTI" 73

Bu kitap
1987 yılının Mart ayında
İstanbul'da Kent Basımevi'nce
gerçekleştirilmiştir.

Dizgi: Hüseyin Tuncer
Tertip: Ruhi Alaca
Baskı: Ahmet Lâle

"Demek yasalar da yetmemiş, ölüm şairlerle toplu fotoğraf çektirmek istiyor. Hoşgörünün törel ve yasal sınırlarını paramparça ederek aşmış bir düşünceyi köşeli bir büyük ayraca alacaklar. *Alırlar!*"